

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

OKTOBER 6 • 98

Medaljgravören
Hedlinger i
rysk tjänst

Konstnären
Otto H.
Wallgrëns
numismato-
typiska
planschverk

Myntdrängen
och falsk-
myntaren
Claes Holm

Pris 20 kr

AUKTION 58

BERZELII TERRASSEN • Lördag 7 och söndag 8 november 1998

SVERIGE. OLOF SKÖTKONUNG 2 ex.; Ärkebiskopen i Uppsala, brakteat hand med kräkla; **ERIK ERIKSSON**, brakteater med fågel och kyrka; **GUSTAV VASA**, 1/2 gyllen 1528 **RRRR**; daler 1534, SM 98 **RR** och SM 99 **RRR**; daler 1535; ÅBO, 16 öre klipping 1557 **RRR** och 2 öre 1558 **RRR**; **ERIK XIV**, 1/2 daler 1563 **RRRR**; **JOHAN III**, 2 rosenobel u.å. **RR**; 4 daler u.å. **RRR**; 1/8 taler 1575 **RRRR**; **GUSTAV II ADOLF**, dukat 1634 konungens begravning **RRR**.

Ett flertal riksdalrar, plåtmynt och äldre småmynt.

BESITTNINGSMYNT. Bl.a. Erfurt, taler 1632 SB 24 **RRRR**; Würzburg, Axel Oxenstierna, taler u.å.; Pommern, dukat 1656 **RRR**; dukat 1662 **RRRR**; RIGA, dukat 1664 **RRR**; WISMAR, taler 1671 **RRRR**.

**UTLÄNDSKA GULD- OCH SILVERMYNT • ANTIKA MYNT • SEDLAR
OLYMPIA • MEDALJER OCH EN BETYDANDE ORDENSAMLING**

Katalog erhålles enklast genom insättning av kronor 150:– på postgiro 3003-1

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Norrmalmstorg 1, 1 tr.

Box 7662, 103 94 Stockholm

Tel: 08-10 10 10 • Fax: 08-678 77 77

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérsgatan 17 nb
115 22 Stockholm

Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00

Fax 08-667 07 71

E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428

114 84 Stockholm

Tel 08-5195 5300

Fax 08-411 22 14

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O. Lagerqvist

Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:

Frédéric Elfver

Tel 08-777 68 12

(kvällstid och helger)

Prenumerationer:

Pris 150 kr/år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:

Masterprint

Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Program

Svenska Numismatiska Föreningen: Banérsgatan 17 nb. Buss nr 4, 44; T-bana Karlslan.
Kungl. Myntkabinettets hörsal: Slottsbacken 6. Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

21 oktober SNF. Kl. 18.30. Rolf Alstertun: Något om utländska mynt som
cirkulerat i Sverige.

12 november KMK. Kl. 18.00. Lars O. Lagerqvist berättar om minnen och
numismatiska anekdoter. I samarbete med KMKV.

4 december SNF:s jubileumsutställning, vernissage kl. 15.00. Se vidare sid. 156.

5 december SNF:s jubileumsauktion, Se vidare sid. 153.

Svenska Numismatiska Föreningen

Kansli: Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

Internet hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

Kungl. Myntkabinettet

Obs! KMK har nytt telefonnummer: 08-5195 5300.

Utställningar: Tisdag – söndag kl. 10.00 - 16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00 - 16.00.

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 200 kr, juniorer (under 20 år) 100 kr.

Som medlem får Du SNT automatiskt.

Du kan också enbart prenumerera på tidningen.

Det kostar endast 150:- för åtta nr per år fr.o.m. 1996.

Innehåll SNT 6 • 98

Sid

Medaljgravören Hedlinger i rysk tjänst	132
En drottningens ansikte i förändring	135
Tråkig presidentprofil	135
C.A. Brolings förslag till nya och förbättrade bankosedlar	136
Myntstatistik från 1891	137
Konstnären Otto H. Wallgröns numismatotypiska planschverk	138
En dag bland miljoner – ett reportage från 1898	141
Kopparköp med anledning av unionsupplösningen	143
Myntsamlingen i Bjärnåns hembygdsmuseum	143
Rubelmynt av glas	143
Myntdrängen och falskmyntaren Claes Holm	144
Ny medalj	147
Personalia	147
Nya mynt. Regeringsjubileet 1973-1998	148
Nya sedlar	149
Nytt om böcker – recensioner	150
Läsekreten	152
Auktioner	154

Omslag

Kopparstick utfört av Johann Jakob Haid (1704-67) föreställande Sveriges
genom tiderna främste medaljgravör, schweizaren Johann Carl Hedlinger
(1691-1771). Foto Jan Eve Olsson. Se artikel sid. 132f.

Medaljgravören Hedlinger i rysk tjänst

Av Ian Wiséhn

Johann Carl Hedlinger (1691-1771) brukar räknas som Sveriges genom tiderna främste medaljgravör. Det är naturligtvis riktigt, men egentligen var han schweizare och arbetade i många länder. Han var verksam i Sverige, Schweiz, Ryssland, Danmark, Tyskland, Italien och Frankrike. Man får mest känslan av att Hedlinger var en europeisk konstnär som såg hela Europa som sitt arbetsfält. Men visst, i Sverige verkade han under ett tjugotal år. Han var också vår officiella myntgravör 1718-1745.

När man studerar Hedlingers medaljer slås man av hur han hela tiden följer stilarnas förändring. Hans första medalj (1714 års Luzernmedalj) är utförd i provinsiell, lite naiv barock. Hedlinger övergår snart till rokokon för att till slut hamna i en stil som närmast kan betecknas som nyantik.

Sammanlagt graverade Hedlinger ett 250-tal medaljer samt en del mynt och sigill. Liksom de flesta andra av tidens medaljgravörer arbetade han ofta efter bildkonstnärers förlagor. Men Hedlinger skiljde sig också från sina medbröder. Detta märker man tydligast i den serie medaljer med självporträtt som tillkom åren 1730, 1733, 1741-46, 1757 och 1770. Vid arbetet med dessa sina egna medaljer fanns inga utomstående uppdragsgivare utan Hedlinger kunde skapa fritt efter egna intentioner. Hedlinger hade lätt att skapa egna motiv, dels på grund av sin egen talang men också därför att han var väl utbildad. Hans relativt stora bildning skiljer honom från många av samtidens gravörer. Han hade genomgått gymnasiet i italiensk miljö i Bellinzona. Där fick han en gedigen humanistisk bildning med bl.a. kunskaper i de klassiska språken. Han hade också stor kunskaper i emblematiken.

År 1718 kom Hedlinger till det krigströtta Sverige för att ta sin befattning som officiell mynt- och medaljgravör. Verksamheten i Sverige har emellertid ofta beskrivits. Där emot är hans tid i andra länder mera sällan behandlad i svenska texter. Här är därför avsikten att något närmare se på Hedlingers tid i Ryssland.

Den ryska statskassan under 1730-talet var hårt ansträngd. Detta berod-

Medaljgravören Johann Carl Hedlinger.
Kopparstick av Johann Jakob Haid (1704-1767). Foto: Jan Eve Olsson.

de bl.a. på att man tvingades ta in utländska experter inom en mängd områden för att modernisera det stora landet. Det var främst spannmåls-handeln som bekostade utlänningarna. Annars hade man stora problem efter Peter den stores död 1725, då landet regerades av tre kejsarinnor i följd, på grund av att gunstlingar och bojare utövade stort inflytande på förvaltningen och utrikespolitiken.

Ryssland led även brist på skickliga mynt- och medaljgravörer. Det var ju viktigt för kejsarinnan Anna Ivanova (1730-1740) att på ett värdigt sätt manifestera sin egen makt genom mynten och medaljerna. Detta var för övrigt viktigt för alla Europas monarker. Kejsarinnans porträtt kunde inte vilken konstnär som

helst utföra, utan det måste vara någon av de bästa. Det låg alltid nära till hands att blicka mot Sverige i olika frågor. Där fanns Hedlinger som redan gjort sig ett namn på kontinenten. Det började bli bråttom för ryssarna. Det fanns nämligen inga egna utbildade medaljkonstnärer. I myntverket i Moskva och i det nyrestaurerade myntverket i S:t Petersburg gjorde sig bristen på gravörer ständigt märkbar.

Redan 1730 hade Hedlinger fått ett erbjudande från gehejmrådet greve Golovkin att träda i rysk tjänst. Han skulle få en årlig lön på 1000 dukater förutom extra pengar i ersättning för varje utförd medalj. Hedlinger tackade dock nej till erbjudandet.

Kejsarinnan Anna – "berömd i fred och krig". Medalj graverad av Hedlinger 1736. Frånsidan visar den svävande Minerva. Medaljen är av silver och mäter 75 mm i diameter. Foto: Jan Eve Olsson.

I januari 1735 föreslog hovmannen I.A. Schlatter att man skulle skriva till schweizaren Hedlinger i Stockholm och till några andra europeiska medaljkonstnärer. Under våren 1735 utverkade ryska hovet hos det svenska tillstånd för Hedlinger att arbeta i Ryssland under ett halvt år. Hedlinger lär själv ha blivit överraskad av erbjudandet, eftersom han själv hade planerat en resa till England.

I oktober 1735 utfärdades respass till Hedlinger och hans vän Berch samt en "betjänt". Den senare var gravören Daniel Fehrman, som gick i lära hos Hedlinger. Ryssarna betraktade lärlingar mer som betjänter eller springpojkar än som yrkesmän. Den Berch som omnämns var ingen mindre än den som senare skulle bli Antikvitetsarkivets sekreterare, numismatikern Carl Reinhold Berch (1706-1777). Då Hedlinger fått tjänstledigt ville Berch följa med på äventyret österut. Han ansökte och fick tjänstledigt från Kanslikollegiet under fyra månader. Troligen var kollegiet intresserat av en mer ingående beskrivning av Ryssland. Eftersom Hedlinger lockades att stanna kvar i Ryssland ytterligare en tid, måste därför Berch återvända ensam till Sverige. När bostad m.m. ordnats började Hedlinger arbeta.

Den första medalj som Hedlinger graverade i Ryssland var ägnad kejsarinnan Anna – "berömd i fred och krig" –. Medaljen är odaterad, men

är troligen samma medalj som omtalas i meddelanden till kabinettet (dvs regeringen) från Myntförvaltningens kansli den 19 april 1737: "av guld och silver som erhållits från hennes kejserliga Höghets kansli har präglats guld- och silvermedaljer, med stämplat som tillverkats av medaljören Hedlinger som engagerats från Sverige. Nämda medaljer har överlämnats till hennes Höghet av geheimerådet och ordenskavaljeren greve Golovkin den 7 november 1736". För första gången i Ryssland hade en medalj präglats utan avseende till någon särskild händelse utan endast i syfte att förhålliga kejsarinnan.

Samtidigt med Hedlinger vistas den ryske arkitekten av italiensk härkomst, Bartolomeo Rastrelli (ca 1700-1771) i S:t Petersburg. Han var Rysslands främste arkitekt under 1700-talet. Bland Rastrellis viktigaste verk kan nämnas Smolnyklostret (1757), Vinterpalatset (1754-1768) i S:t Petersburg samt Sommarpalatset (1749-1756) i Tsarskoje Selo. Möjligen kan Hedlinger ha sett Rastrellis basreliefporträtt över kejsarinnan Anna och därmed påverkats vid graveringen av medaljen. Det finns likheter, men också många olikheter. Trots att vi idag inte känner till några medaljer av Rastrelli bör det emellertid noteras att han i sitt kontrakt hade åtagit sig att även arbeta som gravör av medalj- och myntstämplat. Oavsett om Hedling-

er sett detta porträtt eller ej så hade han många möjligheter att i verkligheten studera kejsarinnan Anna.

Frånsidan till Hedlingers Anna-medalj visar kejsarinnan som Minerva. Kompositionen avbildar Minerva svävande i luften på ett moln. De lätta rörelserna i bilden har åstadkommit genom diagonala linjer som riktats uppåt. Nederst finns vetenskapens och konstens symboler.

Under sin tid i Ryssland graverar Hedlinger stamparna till 1736 års rubel. Han gör även en vaxpoussering av Anna ca 1736 (76 mm Ø, Felder nr 218), som först 1823 blir en medalj av gjutjärn. Vaxpousseringen lär idag vara försvunnen. Samma gäller en annan vaxpoussering, nämligen över prinsessan Elisabeth av Ryssland som Diana, ca 1736/37 (70 mm Ø, Felder nr 220). Hedlinger framställde prinsessan som en idealfigur, en Diana Russiae – en jaktgudinna med ungdomligare drag än hon i verkligheten hade.

Hedlinger graverade inte enbart stampar till mynt och medaljer, utan även sigill. Vi vet att han graverade ett stort sigill till kejsarinnan i maj 1737. För detta arbete och för de tidigare medaljerna överlämnade kejsarinnan en belöning om 4000 rubel. Arvodena var annars mycket höga till de utländska konstnärerna i Ryssland. Han kunde få 600 dukater från ryssarna för en enda medalj. Trots att Hedlinger inte gjorde så många

medaljer i rysk tjänst påverkade han deras medaljkonst. Tack vare olika tekniska metoder som användes av Hedlinger, berikades också de efterföljande ryska medaljkonstnärernas verk. Hedlinger undervisade inte i Ryssland men han lämnade ofta råd till lokala förmågor.

Johann Carl Hedlinger återvände till Sverige i juni 1737. Med sig hem hade han ett ännu större rykte som medaljkonstnär och fickorna fyllda med pengar.

Hans arbete åt Ryssland inskränkte sig emellertid inte enbart till de drygt två år som han var bosatt där. Han hade redan 1731 graverat en medalj över amiral Nikolaus Golovin (silver, 52 mm Ø, Felder nr 121). Några år efter Hedlingers vistelse i Ryssland försökte man från rysk sida locka tillbaka honom till S:t Petersburg. Den här gången gällde det också en allmän medalj som hyllade kejsarinnan (silver, 58 mm Ø, Felder nr 159). Möjligan kan man se en koppling till freden med Turkiet 1739. Åtsidan visar kejsarinnan medan framsidan avbildar en örn med utspända vingar, sittande på fanor, kanoner m.m. I sin näbb håller örnen en lagerkrans. Medaljen graverade Hedlinger i Stockholm.

År 1739 erhöill Hedlinger permission från sin tjänst i Stockholm för att resa till födelsestaden Schwyz. Helst hade han önskat lämna sin svenska tjänst med pension, vilket emellertid inte beviljades. Det är i Schweiz som han upprepar sin medalj från 1736 över Anna som Minerva, men denna gång betydligt mindre och med latinsk text (silver, 42,5 mm Ø, Felder nr 160). Denna medalj var avsedd som inledning av en serie medaljer över ryska kejsare och kejsarinnor. Så blev det dock inte, eftersom kejsarinnan Anna avled 1740.

Redan 1738 hade Hedlinger gjort en medalj över den tysk-ryske politikern och diplomaten greve Andrej Osterman (1686-1747). Medaljens (silver och brons, 63 mm Ø, Felder nr 158) åtsida Ostermans bröstbild i profil. Framsidan visar en ensam palm i öken samt texten NEC SOL NEC FRIGORA MUTANT [= Varken hetta eller köld ändrar (saken)].

Även under kejsarinnan Elisabeths regering försöker man från rysk sida locka Hedlinger tillbaka till Ryssland. Hedlinger är dock åter på permission i sitt hemland och visar inget intresse att ge sig i väg norrut igen. Han graverar emellertid en ensidig medalj över kejsarinnan (guld, silver

Rubeln från 1736 är det enda mynt som Hedlinger gjorde under sin ryska vistelse. Detta exemplar är en s.k. novodel, dvs en nypräglning med de gamla stemparna.

Foto: Jan Eve Olsson.

och brons, 71 mm Ø, Felder nr 174). Bilden bygger på en rödkrititeckning av hovmålaren Ludvig Caravacca. Det blev bara en åtsida. Hedlinger skickade 20 maj 1745 ett förslag till framsida till den ryske generalen Loubras, som då befann sig i Stockholm. I oktober samma år fick generalen den färdiga medaljstampan, men medaljen präglades trots detta med enbart en sida. Långt senare skulle den ryske medaljkonstnären Judin kopiera bilden när han graverade en medalj till kejsarinnan Elisabeth.

Förutom det nämnda ryska myntet och medaljerna av Hedlinger har ytterligare ett par mynt utpekats som eventuellt varande från hans hand. Det är den ryske forskaren V.V. Uzenikov som i en artikel (1998) nämner 5-kopekmyntet 1740 med kejsarinnan Annas porträtt och piatakmynten av 1723 års typ. I det senare fallet skulle det röra sig om en svensk förfälskning av samma typ som Avestakopeken 1788. Det är dock märkligt att Torgny Lindgren, som genomsocht Myntverkets och Riksbankens arkiv för denna period, inte påträffat något som styrker Uzenikovs påstående. Det skulle väl möjligen kunna dölja sig bland krigskostnaderna för Sveriges anfallskrig mot Ryssland 1741.

Många länder vill föra Hedlingers namn till den egna skaran av medaljkonstnärer – så också Ryssland. Trots att han endast graverade ett mindre antal medaljer för rysk räkning, nämns alltid hans namn när forskare berör medaljkonsten i Ryssland under 1700-talet.

Litteratur

Amberg, J., *Der Medailleur Johann Karl Hedlinger. Der Geschichtsfreund*. Einsiedeln, New York, Cincinnati & St. Louis 1887.

Felder, P., *Medailleur Johann Carl Hedlinger 1691-1771. Leben und Werk*. Aarau 1978.

Forrer, L., *Biographical Dictionary of Medallists*. Vol. II, London 1904.

Füssli, J.C. & Haid, J.E., *Des Ritters J.K. Hedlingers Medaillen-Werke*. Augsburg 1781.

Mechel, de, Ch., *Oeuvre du chevalier Hedlinger*. Basel 1776.

Olsson, L., Hedlinger, Johann Carl. *Svenskt Biografiskt Lexikon*, Stockholm 1969-71, s. 478-81.

Olsson, L., Hedlinger, Lagom och Epiktetos. *Numismatiska Meddelanden XXXI*, Stockholm 1973.

Rasmusson, N.L., Hedlinger, Johann Karl. *Svenskt Konstnärers Lexikon*, vol. III, Malmö 1957.

Stchukina, E.S., *Rysk medaljkonst under 1700-talet* (på ryska), Leningrad 1962.

Uzenikov, V.V., Coin dies by J.K. Hedlinger and their copies by L. Dmitrev. *Journal of the Russian Numismatic Society*, nr 56, 1995, s. 40-53.

Uzenikov, V.V., Sweden as a potential source of the false Russian piataks of the 1723 type. *Journal of the Russian Numismatic Society*, nr 66, 1998, s. 4-9.

Warburg, K., Hedlinger. *Ett bidrag till frihetstidens konsthistoria*. Göteborg 1890.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

En drottningens ansikte i förändring

The British Royal Mint ger i år ut en serie mynt med ett nytt porträtt av drottning Elisabeth II. Det är fjärde gången under hennes regeringstid som porträttet förändras.

Efter kröningen 1953 kom det första drottningporträttet sedan 1901. Konstnär bakom myntet är Mary Gillick. Konstnären har med mjuka linjer anlagt en ödmjuk ton i porträttet som väl också symboliserar den unga drottningens alltför tidiga, stora ansvar. Drottningen har ett behagligt och intagande utseende och huvudet är krönt av en enkel lagerkrans. Porträttet togs emot med stort intresse eftersom det inte bara visade den nya monarken utan också ansågs förbåda en ny era för de brittiska mynten.

I samband med införandet av decimalsystemet 1968 var det dags för ett nytt myntporträtt som formgavs av Arnold Machin. Porträttet har fått en mer distinkt karaktär, symboliserande hennes insiktsfullhet och allvar inför uppgiften att vara monark, samtidigt som ett drag av ödmjukhet finns kvar i huvudets hållning. Drottningen är här mognare än i det första porträttet. På huvudet bär hon en tiara – en bröllopsgåva av drottning Mary.

År 1985 kom så det tredje porträttet. Den här gången designat av skulptören Raphael Maklouf. Drottningen är nu mer realistiskt avbildad men det finns idealistiska ele-

ment kvar. Det är den ansvarsfyllda och mogna drottningen som blickar framåt. Hon är mera säker på sin sak och verkar orädd. På huvudet bär hon "Georg IV:s statsdiadem", vilket gjordes, av Rundell, Bridge & Rundell, till dennes kröning 1821. Diademets bärs av drottningen på färd till och från parlamentet vid dess öppnande.

1998 är det 45 år sedan det första myntet med drottningens porträtt präglades. Det fjärde porträttet har skapats av Ian Rank-Broadley och är starkt realistiskt. Drottningens nacke är något sänkt vilket ger ett intryck av resignation. På huvudet bär hon samma tiara som på myntet från 1968.

Enligt gammal brittisk tradition, sedan 1600-talet avporträtteras monarkerna successivt åt motsatt håll; därför har drottning Elisabeth II sin profil åt höger på samtliga myntporträtt.

Fyra porträtt, fyra åldrar. Foto Jane Eve Olsson, KMK.

Drottning Viktorias tre porträtt. Foto Jan Eve Olsson, KMK.

Drottning Viktoria avporträtteras med vänster profil. Även hon utsattes för en liknande porträttförändring genom åren. Viktoria var också mycket ung då hon tillträdde tronen och regerade mycket länge. Under hennes regeringstid förändrades myntporträttet endast tre gånger, "young", "jubilee" och "old". År 1838 kom det första porträttet, utfört av William Wyon. "Jubilee"-porträttet kom 1887 och designades av Sir Joseph Edgar Boehm. Det tredje porträttet, den åldrade drottningen med ånkedok över huvudet, kom 1893 och hade modellerats av Johann Baptiste Merlen.

Carl XVI Gustafs porträtt på en-kronorsmynten från 1976 har ännu inte förändrats. Konstnär bakom 1-kronan är Lars Englund. 10-kronan, som kom först 1991, bär ett annat porträtt formgivet av skulptrisen Marita Norin.

Eva Wiséhn

Tråkig presidentprofil

Ulysses S. Grant (1822-1885) var Förenta Staternas artonde president åren 1869-1877. Han är väl mest känd som nordsidans främste general under amerikanska inbördeskriget. Grants största ögonblick var troligen när han tog emot kapitulationen från general Robert E. Lee 9 april 1865 efter slaget vid Appomattox i Virginia.

U.S. Grant har hedrats på frimärken och sedlar (\$50). Men det var också meningen att hans profil skul-

le pryda ett amerikanskt guldmynt.

Det var det amerikanska finansdepartementet som kom med förslaget. President Grant gick med på idén, men först ville USA:s första dam, Julia Boggs Dent Grant (1826-1902), göra vissa förändringar. Julia Grant hade nämligen länge varit missnöjd med makens skägg. Hon tyckte inte att han såg tillräckligt statsmannalik ut. Om han nu skulle visa sin profil på ett guldmynt måste han framställas både representativ och imponerande. Krigshjälten Grant lydde sin hustru och rakade

sig. Men nu hände något som så ofta händer när ett skägg försvinner. Alla blev besvikna på resultatet. Det var inte längre samma man. Grants profil var inte ädel utan istället ganska tråkig. Man sa att presidenten liknade en trött statstjänsteman som fått på sig sina bästa söndagskläder.

Myntförslaget försvann tyst och snabbt från dagordningen och presidenten lät skägget växa in en gång.

Källa

Geoffrey Perret, Ulysses S. Grant. Soldier & President. New York 1997.

IW

C.A. Brolings förslag till nya och förbättrade bankosedlar

Bland alla handlingar som ingår i Riksbankens deposition och som förvaras i Kungl. Myntkabinettet finns ett mörkgrönt läderalbum. Detta album har en titelsida med handskrivna text:

Förslag till nya och förbättrade Banco Sedlar ingifvet till Herrar Fullmäktige i R. S. Bank af C.A. Broling.

Undertecknad har redan tidigare skrivit en artikel i SNT rörande Broling (SNT 1995:5, s. 125-27). Där finns en del uppgifter kring Brolings liv och verksamhet. Däremot nämndes inte läderalbumet med sitt innehåll. Helt uppenbart är det så att Carl Abraham Broling (1798-1851) kontinuerligt fortsatte med att försöka utveckla det svenska sedeltrycket. Han anställdes av Rikets Ständers Bank 1830 som gravör och förståndare för stereotyperingsanstalten, som hade inrättats samma år. Fem år senare kom de första av Brolings sedlar i omlopp. Senare, från och med 1842, användes galvanoplastikmetoden för sedeltrycket.

Brolings sedelalbum ger en fin bild av vad han kunde och varifrån han hämtade sina förebilder – främst från England.

Ian Wiséhn

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar. Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM

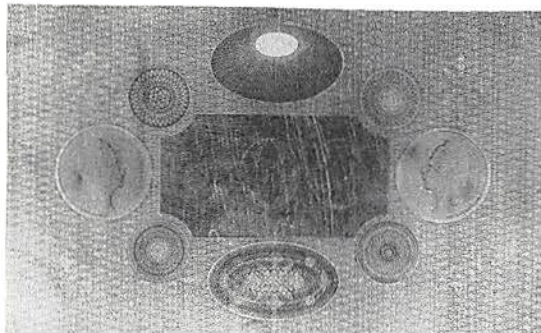
TEL 08-411 08 07

1. Det mörkgröna albumet med tre provtryck av 500 rdr bko 1842.

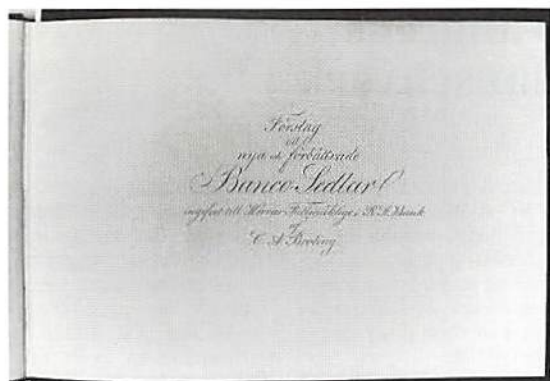
3. Sveriges Rikes Ständers Bank, 500 riksdaler banko 1842, blankett.

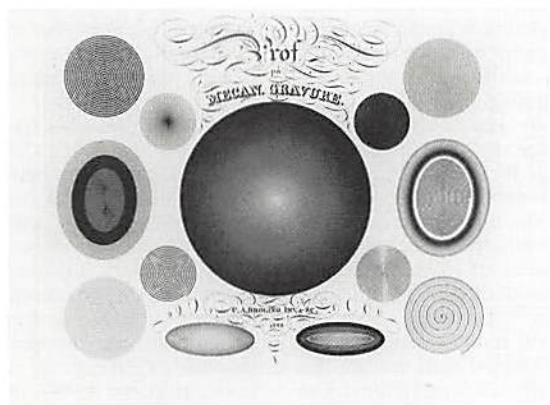
4. Baksidan till 500 riksdaler banko-sedeln.

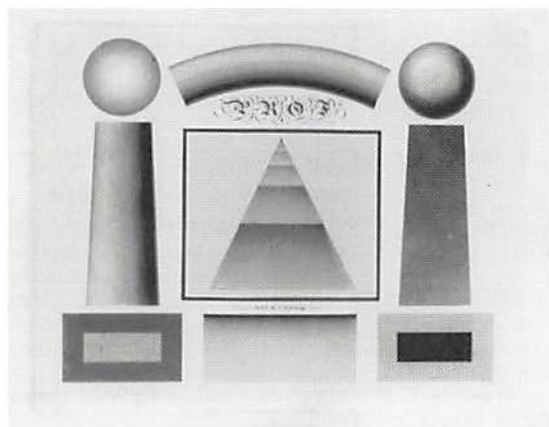
5. Provtryck till en sedel för Skånska Privat-Bankens assignation på 20 riksdaler banko, 1830-talet.

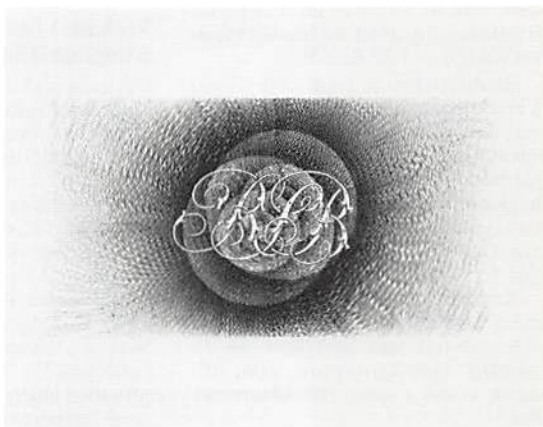
2. Titelsidan till Brolings album.

6. Prov på mekanisk gravyr från 1829.

7. Prov på mekanisk gravyr.

8. Prov på mekanisk gravyr.

Myntstatistik från 1891

Under 1800-talet var dagstidningarna pigga på att förmedla uppgifter som många läsare idag inte skulle intressera sig för. Om de inte är myntsamlare det vill säga! Så skedde också i början av året 1892. Då utlämnade Kungl. Myntverket uppgifter om myntningen under 1891. För alla kalenderbitare återges därför denna text:

Under år 1891 ha vid k. myntet blifvit preglade af silfvermynt 826,500 st. å 10 öre och af bronsmynt 374,001 st. å 5 öre, 941,725 st å 2 öre och 2,722,756 st. å 1 öre, eller tillhopa 4,864,982 myntstycken till ett värde af 147,412 kr.

Dessutom äro vid myntet preglade följande antal medaljer och jettoner: 199 af guld, 5888 af silver och 3,617 af koppar. Hela värdebeloppet af från myntverket under år 1891 utgånga myntade och till medaljer och jettoner preglade metaller utgjorde 210,952 kr.

Myntverkets behållning af 1891 års verksamhet uppgick till 23,870 kr.

Någon guldmyntsmyntning har under året icke förekommit och silfvermyntningen har varit obetydlig. För myntverkets behof har silfver inköpts från Sala silfververk och koppar från Arvidabergs kopparverk.

Nu är 1891 ett speciellt år eftersom så få silvernominaler präglades, dvs inga 2 och 1-kronor och inga 50 och 25-öringar. Den moderne betraktaren förundras något över myntverkets blygsamma behållning. JW

Konstnären Otto H. Wallgrén's numismatotypiska¹⁾ planschverk

Av Björn-Otto Hesse

Otto Henrik Wallgrén föddes 1795 i Brunnby socken i Malmöhus län och avled 1857 i Hedvig Eleonora (Kungsholms) församling i Stockholm. Den ganska utförliga biografien i *Svenskt Konstnärsllexikon*²⁾ titulerar honom som målare, tecknare och grafiker.

Han studerade från 1815 vid Kungl. Akademien för de fria konsterna och lärde sig då också etsningskonsten. Åren 1819, 1820 och 1823 vann han där den kungliga medaljen. 1837 blev han ledamot av nämnda Akademi och 1854 vice professor vid Akademien.

Såväl i nämnt lexikon som i Hultmarks bok om kopparstickare och etsare³⁾ redovisas många verk av olika slag – även ett antal böcker – vars upphovsman är Wallgrén. Ingenstades tager man dock upp att han också är ansvarig för tillkomsten av några av de mest märkliga och sällsynta svenska numismatiska arbeten från senare tid som vi känner. Inte heller Hj. Linnströms *Svenskt boklexikon åren 1830-1865* nämner här aktuella planschverk.

Helt visst hade Wallgrén ett intresse för mynt och medaljer och hans egen efterlämnade samling såldes på Stockholms Bokauktionskammar i januari 1858⁴⁾. Något som helst samband mellan hans egen samling av främst romerska mynt och de fyra olika planschverk som jag här vill redogöra för kan dock ej påvisas.

Påvisas. Gemensamt för alla här redovisade verk är att de är utförda på ett förstklassigt papper av franskt fabrikat *CANSON FRERES*.⁵⁾

Bladstorleken är höjd cirka 42 cm x bredd cirka 29 cm. Någon text utöver den på titelbladet förekommer egentligen ej. På varje titel- och planschside finns en rektangulär, på högkant stående, i litografi tryckt ram vilken genomgående förekommer i alla verken i två skilda utföranden.

Ramtyp (A) visar högst upp det stora svensk-norska unionsvapnet och i övrigt runt mittfältet de 24 svenska landskapvapnen samt till dessa också vapnet för Malmöhus län.

Ramtyp (B) visar fyra figurer, en på varje ramsida: överst en mynt/

medaljpräglare; i vänstra ramen en alf ridande på en åt höger galopperande häst; i högra ramen en alf ridande på en vänster skrittande "sjö-häst" och i nedre ramen ett manshuvud inom en cirkel. Hos ingen av dessa figurer kan man finna någon heraldisk⁶⁾ betydelse.

Ramarnas inre öppna yta har en höjd av cirka 26 cm och en bredd av cirka 17 cm. I denna finns antingen titeltrycket, som är ett litografiskt tryck med guldfärg, eller för planschsidorna två eller flera grupper av koncentriskt placerade cirklar, varvid innercirkeln har en diameter som överensstämmer med den medalj/det mynt som skall avbildas där. De egentliga medalj- eller myntbilderna är separat tryckta på andra ark och sedan utstansade och inklistrade i dessa cirklar. På själva bilden är papperet alltså dubbelt och bilden har därmed en viss upphöjning över pappersytan. Porträttbilder och liknande synes vidare ha ett grönt "skimmer".

Trots konsultation av kända typografexperter⁷⁾ har det ej säkert gått att utröna var tryckningen skett och vilken tryckmetod som använts för själva medalj- och myntbilderna. Om även dessa är litografiskt framställda har tydligen två stenar använts, den ena med svagt grön färg, vilket orsakat ovan nämnda "skimmer".

Inget av de här redovisade verken har någon uppgift om tryckort eller tryckår. De torde dock enligt uppgift hos Kungl. Biblioteket ha tillkommit cirka 1855.

Verk nr 1 hos Kungliga Biblioteket

Det mest praktfulla verket är det som tydligen skänktes till drottning Desideria och som nu tillhör Kungliga biblioteket. Titeln lyder: *Samling af alla öfver Konung Carl XIV Johan och Drottning Desideria präglade Medaljer, numismatotypiskt afbildade af Otto Wallgrén* på ett titelblad med ram (A).

Detsamma ingick i KB:s utställning "Kungliga bokband" och fil. dr Sten G. Lindberg säger i utställningskatalogen:⁸⁾ "Mullvadsfärgad chagrin med läderplastik av Frans Beck, som introducerade denna teknik i landet (mästare 1843-1888). Överbibliotekarien G.E. Klemming har på

försättsbladet antecknat: Heraf finnes endast 2 ex tryckta, detta är det egentliga hufvudexemplaret och var Enkedrottning Desiderias."

Efter titelbladet följer åttio planscher⁹⁾ med 166 medaljsidereproduktioner. De tretton första planscherna, som avser tiden före konungens kröning, är försedda med ram (B) och avbildar totalt 32 medaljsidor. Därefter följer 61 planscher med vardera en av konungens medaljer tvåsidigt avbildad. Sedan en plansch med en medalj visande både konungen och drottningen samt slutligen fem planscher med vardera en medalj avseende drottningen. De 67 sista planscherna har alla ram (A), samma som titelbladet.

Samtliga planscher, men ej titelbladet, har signaturen *Otto Wallgrén* i guld i nedre vänstra hörnet.

Alla avbildade medaljer återfinnes i B.E. Hildebrands *Svenska konungahusets minnespenningar* men de avbildade 83 medaljerna kan jämföras med cirka 140 nummer i Hildebrands bok. Bland de som Wallgrén saknar kan nämnas fem medaljer präglade i Berlin av medaljören Loos; Hild. nr 43-47 präglade till Konung Carl Johans minne efter tillkomsten av Wallgrén's verk; ett femtontal belöningsmedaljer som Hildebrand upptagit separat, men som också kan betraktas som varianter av andra upptagna medaljer, samt slutligen Hild. nr 94-120 som Wallgrén troligen ansett vara av mindre officiell prägel.

Trots omfattande forskning i såväl Bernadotteska familjearkivet som i Kungliga Bibliotekets arkiv har det dock ej varit möjligt att finna ut hur och när detta verk kommit i bibliotekets ägo.

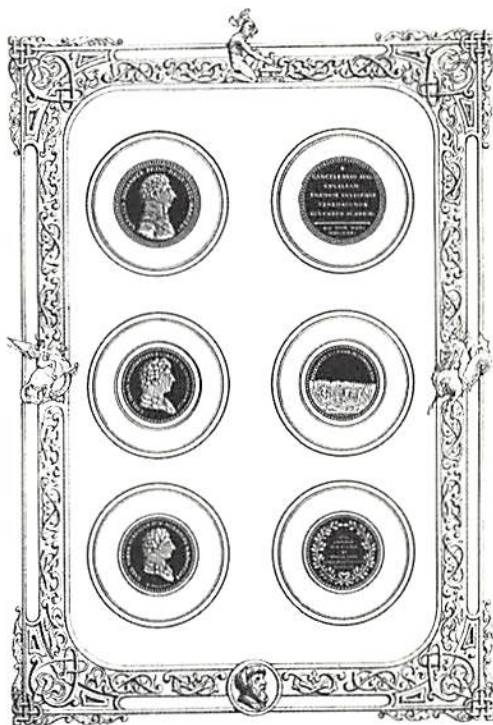
Verk nr 2 tillhörande Kungliga Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien

Detta verk, som finns i Vitterhetsakademins numismatiska boksamling på Kungl. Myntkabinettet – Sveriges Ekonomiska Museum, överensstämmer i stort sett innehållsmässigt med verk nr 1. Inbindningen är en modern linneklädd pärm och gör ej verket full rättvisa.

Titelbladet är identiskt med verk nr 1 men i verk nr 2 förekommande

Titelbladet till verk nr 2.

Plansch i verk nr 2, ramtyp B.

159 medaljsideavbildningar har koncentrerats till endast 35 planscher, varför flertalet av dessa avbildar fyra eller sex medaljsidor. De fem första planscherna samt den första "Desideria-plansen" har ram (B) medan titelbladet och övriga planscher har ram (A).

Endast verkets allra sista plansch har signaturen *Otto Wallgrén* i guld i nedre vänstra hörnet.

Skillnaden i antal medaljvbidningar mellan verk nr 1 och verk nr 2 består främst av att i verk nr 2 har uteslutits ett antal medaljåtsidor som varit identiska eller mycket likartade för skilda medaljer.

Hur detta verk kommit i KVHAA:s ägo framgår av anteckningarna från akademiens sammanträde den 9/2 1858¹⁰ där det heter, att "Akademien beslöt med 75 Rdr Rmt för sitt Bibliothek inköpa ett planschverk öfver Konung Carl Johans och dess gemåls Drottning Desiderias medaljer, ritadt af framledne Professor Wallgrén, för nämnda summa hembjudet af ExpeditionsChefen och riddaren C.F. Meinander". Köpeskillingen skulle idag motsvara 3.650 kronor; ett lågt belopp i relation till det värde boken troligen skulle betinga på öppna marknaden.

Meinander (1790-1878) hade varit expeditionschef i Kungl. Sjöförsvarsdepartementet och var en framstående bok-, autograf- och myntsamlare.¹¹ Hans boksamling omfattade närmare 30 000 band, varav många rariteter, och därtill ca 16 000 disputationer. Tydligt ansåg han dock att detta mycket speciella och unika verk borde hamna hos landets främsta officiella institution företrädande numismatiken. Hur han själv hade kommit över verket är okänt men detsamma förekom i varje fall inte på den då nyligen hållna myntauktionen efter Wallgrén.

Verk nr 3 hos Göteborgs Universitetsbibliotek

*Samling af alla under Konung Carl XIV Johans Regering preglade mynt numismatiskt afbildade af Otto Wallgrén. Tillagnade Provincialläkaren Herr Doctor P. Brandelius*¹² lyder den fullständiga texten på titelbladet som har en ram (A). Längst ned till vänster finns signaturen O.W. i guld.

Verket har en modern inbindning i grönt klot med snyggt marmorat överdragspapper i grön/röd färg med guldstänk. Detta verk avser således inte medaljer utan mynt men det tek-

niska utförandet när det gäller avbildningen är detsamma. Per Brandelius (1791-1866) var med. dr och provinsialläkare i Stockholms län.

Verket innehåller 34 planscher, varav 21 planscher tvåsidigt avbildar 22 svenska mynt och tolv planscher likaledes tvåsidigt avbildar tolv norska mynt, d.v.s. flertalet av konung Karl XIV Johans mynttyper. Alla dessa 33 planscher är försedda med ram (A) och ingen är signerad. Dock kan noteras att varje plansch nedom övre ramsidan har ett kompletterande tillägg "Guld", "Silver" eller "Koppar".

Den sista planschen avviker helt från övriga innehållet; är försedd med ram (B), har signaturen *O. Wallgrén* i guld och avbildar den stora medalj *Minnesgård af tonkonstens vänner i Stockholm* av år 1849, som är tillägnad Jenny Lind.¹³

Universitetsbiblioteket har icke någon uppgift om verkets proveniens.

Verk nr 4 i privat ägo

På auktion i Stockholm våren 1996¹⁴ såldes ett verk av Otto Wallgrén, som tekniskt kan kopplas till ovanstående. Detsamma har ett titel-

blad helt identiskt med verken nr 1 och nr 2 ovan; också med ram (A).

Inbindningen är gjord omkring sekelskiftet med ett heltäckande, snyggt marmorat överdragspapper på ett kartongband.

Verket är försett med 13 planscher med ram (B) men märkligt är, att ingen av de på dessa avbildade 13 medaljerna har någon som helst anknytning till titelbladet. I stället är avbildade tio medaljer från drottning Kristina, Karl XI, Gustav III, Gustav IV Adolf och Karl XIII samt tre medaljer över privatpersoner. Det tekniska utförandet när det gäller medaljvårdningarna är dock helt detsamma som för verken nr 1 till nr 3 ovan. Varken titelbladet eller planschererna har någon speciell signatur.

Ett exlibris visar att verket har tillhört kammarherren, f. d. kapten J.D. Fredrik af Sandeberg (1884-1961). Proveniensen dessförinnan är okänd.

Den mest intressanta frågan om orsaken till framställningen av dessa planschverk – vilka utgör ett hantverk av mycket hög klass – måste tillsvidare lämnas obesvarad. Dock skall forskningen härom fortgå och skulle någon läsare av denna artikel ha några synpunkter på ovanstående

eller några nya fakta i ämnet är författaren synnerligen tacksam för ett meddelande härom.

Noter

- 1) Ian Wiséhn har i sin artikel "Den fotografiska myntillustrationens ålder" *SNT* 1989 9/10, s. 226) påpekat att Wallgren "förutom en vacker bok skänkte svenska folket ett nytt ord – numismatotypiskt".
- 2) *Svenskt Konsthistoriskt lexikon* del V, s. 574, Allhems 1967.
- 3) Emil Hultmark: *Svenska kopparstickare och etsare 1500-1944*, s. 348, Uppsala 1944.
- 4) Katalogen är på 12 sidor och omfattar 385 nummer. På såväl KB:s som författarens eget exemplar är för hand tillagt, att auktionen ägde rum den 27:de.
- 5) F. d. 1ste bibliotekarien vid KB, fil. dr Sten G. Lindberg, har haft vänligheten att undersöka och meddela detta.
- 6) Statsheraldikern, fil. dr Clara Nevéus, Riksarkivet, har vänligen grant skat hithörande planscher.
- 7) Jag får här tacka främst Björn Dal, författare till bl. a. boken *Bild i bok* (1990) och Jordi Arkö, medförfattare till boken *Vad är grafik* (1996).
- 8) Nr 144 i Kungliga bibliotekets utställningskatalog nr 32 *Kungliga bokband*, 1962.
- 9) Jfr Setterwall: *Svensk historisk*

bibliografi 1771-1874, Uppsala 1937. Nr 5102 refererar tydligen till detta ex. med 80 planscher och anger "Endast 2 ex. tryckta."

10) ATA, Kungl. Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademiens protokoll 1858, § 50. Tack till fil. lic. Lars O. Lagerqvist som bl. a. påpekat förekomsten av dessa protokoll.

11) C.M. Carlander: *Svenska bibliotek och Ex-libris*, III, 1904, s. 359f.

12) Jfr Th. Högborg: *Svenska numismatiker under fyra sekler. En biografisk-bibliografisk handbok*, Göteborg 1961. Med referens till här angiven titel säger Högborg att "Endast 3 ex. lär ha blivit framställda". Ingen har nog egentligen hittills särskilt lagt märke till att det finns planschverk dels avseende medaljer, dels mynt.

13) Hildebrand (1860) s. 364, nr 5.

14) Claes Göran Rasmussens *Bokauktionskammare*, auktion 14 den 27/3 1996, nr 060. Anges som "mycket sällsynt".

Ann.

Till detta kan fogas, att Vitterhetsakademiens exemplar till 1960 hade ett band liknande KB:s. Detta var trasigt och lämnades bort för konservering, troligen av dåvarande bibliotekschefen fil. dr Erik Rinman. På grund av ett missförstånd bands verket i stället om i det trista linnebandet!

LLt

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 18 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB

Norrmalmstorg 1, 1 tr.,
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynthandel

Trotsgatan 16, Box 307, 791 71 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt

Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

Malmö Mynthandel

Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Mynthandlarnas Postorder

Båbyggaregatan 216, 216 42 MALMÖ
Tel. 040-16 05 38

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrälje Mynt AB

Box 4, 761 21 NORRÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel

Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 8 C
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

En dag bland miljoner – ett reportage från 1898

Människor har alltid intresserat sig för pengar. Stora mängder med mynt och sedlar sätter alltid fantasin i rörelse. Därför var det inte så märkligt att en stockholmsstidning 1898 publicerade ett reportage från Tumba bruk. Den som skrev artikeln hade pseudonymen "Alvar A". Denne hade efter viss möda lyckats övertyga riksbanksfullmäktige om att få besöka Tumba bruk och därefter skriva om sedeltillverkningen. Resultatet blev en intressant kulturhistorisk och etnologisk skildring. Ett och annat i artikeln har för länge sedan glömts bort. Därför kan en nytryckning vara befogad.

Artikeln är hämtad ur justitierådet J.O. Wedbergs klippsamling som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet. Vår signatur – "Alvar A" – återkom senare samma år med ännu en artikel från Tumba. Artikeln hade fått rubriken "Hur man gör sedlar". Här nedan följer artiklarna.

I/W

En dag bland miljoner!

»Tumba! 2 minuter!«

»Ja, jag rödde mig helt nyligen en dag bland miljoner, representerade dels af siffror, dels af små berg af sedelpapper – summor sådana, att hade jag den dagen mött en af våra stockholmska börsmatadorer, jag ovilkorligen skulle ha betraktat honom som en fattigslapp.

För att slippa se skattesiffran på min nästa debetsedel ökad med någon längre rad af prydliga nollor, vill jag emellertid från början förklara, att miljonerna voro från Tumba och inte i mitt anspråkslösa ungarlsrum.

Man hade berättat mig, att den beställning af sedelblanketter, som Riksbanken senast gjort – 2 miljoner st. 10-or – och som nu håller på att effektueras å Tumba, skulle vara en af de största, som banken någonsin inlemnat. Och jag sade mig sjelf, att detta vore en anledning att söka få kasta en blick bakom sedeltillverkningens kulisser. Jag var mycket okunnig på det område, och jag antag, att den stora allmänheten inte är det mindre. Det hvilat onekligen någonting mystiskt öfver Tumba och för resten öfver alt hvad sedelfabrikation heter. Tillverkningen där hålles strängt hemlig, och om fabriken portar äro för obehöriga lika obevakadt stängda som paradiset, så har det sina lätt begripliga skäl.

Tack vare riksbanksfullmäktiges välvilliga tillmötesgående, lyckades jag emellertid besegra svårigheterna härvidlag, och så kom det sig, att jag en morgon satt på tåget, som går söderut, och efter en timmes färd hörde konduktören ropa:

»Tumba! 2 minuter!«

Tumba!... Hur många resande är det egentligen, som då tåget gör ett uppehåll där, ana,

vilka miljoner som hvarje månad strömmar ut från den lilla, oansenliga stationen!

Efter omkring tio minuters promenad söderut från järnvägsstationen är man framme vid själva bruket, som utgöres af en komplex af större och mindre byggnader, belägna vid ett vattendrag, som bildar tvänne fall. Platsen tillhörde staten sedan 1755, då Rikets ständers bank inköpte den för att där uppföra en fabrik för tillverkning af sedelpapper o. d. Tre år därefter började fabriken. Bruket har sedan dess flere gånger utvidgats.

Det utgör, kan man säga,

en liten stat för sig sjelf

hvaraf på sätt och vis hela det öfriga Skandinavien beror, en republik, hvars populäre president är hr Fiebelkorn, brukets förvaltare sedan 23 år.

Antalet »invånare», d. v. s. personalen, utgöres af omkring 110 personer. De bildar en sedan gammalt patriarkaliskt styrd familj, där aldrig några misshälligheter förnummits mellan familjens överhufvuden och öfriga medlemmar. Arbetarna ha uppfostrats här sedan barnåren, och de få utan bekymmer stanna här till död-dagar.

Brukets tjenstemän och arbetare ha en egen konsumtionsförening, som år 1886 bildades på initiativ af den för sitt humana sätt bland de underhåfvande mycket omtyckte förvaltaren. Denna förening, som består af ett 70-tal familjer jämte ogifta af båda könen, skötes af medlemmarna sjelfva. Minimaifgiften är 10 kr.

Bruket har sin egen skola, och folkskolläraren i Tumba är egentligen brukets. Hela personalen har fria husrum och fri läkarevård. Gratifikation utdelas vid vissa tillfällen, och de bland de gifta arbetarna, som ega mer än 2 minderåriga barn, erhålla särskildt uppfostningsbidrag. Ålderdomsförsörjning är äfven införd, i det att arbetarna af båda könen, då de blifvit gamla eller orkeslösa, användas till lindrigare arbete, såsom att sortera lumpen, putsa papperet, o. s. v.; de falla därför ej fattigvården till last.

Det lilla brukssamhället är altså ett mycket lyckligt samhälle, och man vore färdig att påstå, att den sociala frågan här är löst.

Tumba gör äfven Norges och Danmarks sedlar.

Af hr Fiebelkorn fick jag veta en sak, som jag ej kände förut och som antagligen äfven ni, min läsare, är okunnig om: att Tumba – såsom varande det enda sedelpappersbruken i Skandinavien – tillverkar, förutom svenska statens, äfven norska statens och alla danska sedlar (i Danmark har nämligen Nationalbanken ensam sedelutgifningsrätt). Danmark började ta sitt sedelpapper därifrån 1872 och Norge på 1880-talet.

Ännu ett skäl för svenskarnas hjertan att klappa af patriotisk stolthet!

Och det är inte småsummor, som Tumba förtjänar på norrman och danskarna. I fjor t. ex. beställde Danmark sedelblanketter för omkring 74,000 kr. (d. v. s. de inbragte bruket denna summa; danskarna rekvirera pr månad

ungefär 360,000 st. 10-krona-sedlar) och Norge för omkring 47,000 kr.

Dessa dyrbara laster sändas naturligtvis ytterst omsorgsfullt emballerade i solida trälådor med pappersmästarens sigill anbragt på skrufvarna.

En 10-krona för 4 öre.

Största förtjensten har emellertid Tumba på sina svenska leveranser, hvari inbegripas skriftstämplar, assignationer och kortstämplar till statskontoret, checker m. m. till riksbanken samt växlar till banker och andra enskilda etablissemang. På de svenska rekvisionerna förtjenade Tumba i fjor 93,000 kr.

Den beställning, som riksbanken i slutet af förra året gjorde, 2 miljoner st. 10-kronor, var, såsom jag ofvan nämde, bland de största som ingått till Tumba alt sedan brukets grundläggande. Denna beställning berodde dels på den stagnation i tillverkningen, som blir en följd af de stundande ombyggnaderna inom bruket, dels på den omständigheten, att de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt, som bekant, upphör om fem år. En sådan beställning tar här dock betydligt mindre tid än hvad det skulle ta för en enskild person, om han än vore flitig som en myra, att sammanknoga 20 miljoner – det drar för hr Fiebelkorn bara 6 månader.

Hur mycket tror ni, att dessa 20 miljoner kosta riksbanken? Tumba får 1½ öre för hvarje 10-krona-blankett, och sedeltryckaren i Stockholm 2½ öre. Det gör för Tumba 32,000 kr. och för tryckaren 42,000 kr., summa 74,000 kr. Den lyckliga riksbanken, som får köpa en 10-krona för inte fullt 4 öre. (Allvarsamt taladt, så är ju, som bekant, sedlarna endast skuldförbindelser).

Sedlar äro starkt popper, men de vara icke i all evighet (alla minst i ungarlars plånböcker), och de gamla måste undan för undan ersättas. Sålunda beställer vår riksbank hvarje år 1 i 1½ million 10-krona-blanketter. Hvad 5-orna beträffar, rekvirerades 1895 3 miljoner, 1896 3½ miljoner och i fjor 4½ miljoner. Den senaste beställningen af 5-or, för hvilken tillverkningen nu som bäst pågår, lydde på 3 miljoner st.

Jag tror alltså inte, att jag överdrifver, om jag påstår, att sammanlagt – i svenskt, norskt och danskt sedelpapper – minst 100 miljoner hvarje år flyta ut från den lilla vrå, som heter Tumba, och »lyckliggöra» de skandinaviska folken.

Också går bruket med en betydande vinst, som ökas hvarje år. Nettovinsten, som för tio år sedan belöpte sig till omkring 46,000 kr. och 1896 till 110,000 kr., torde för flörlidet år uppgå till bortåt 125,000 kr.

»Pengar ä' chimärer!«

sjunger med diaboliskt leende Bertram i operan »Robert».

Och aldrig har jag fått ett så starkt intryck af flygtigheten af penningens tillvaro som vid mitt besök i en af fabriken's salar. Där lågo hela berg af sedelblanketter omkring mig, hvilka ursprungligen skulle ha representerat miljoner, men som nu af omilda händer reducerats till noll och intet värde. Jag känner nog många

lätsinniga människor, som ej blott leva öfver sina tillgångar, utan stundom, såsom det tyckes, på rent okynne göra af med pengar. Men de äro verkliga rikshushållare i jämförelse med sedelpappersfabrikanter. Dessas talang att kunna förstöra pengar gränsar till det underbara. Eller hvad säger ni om min ciceron här uppe i salen, den f. ö. så hederlige och godmodige pappersmästaren, som stundom på ett par timmar förstör en hel million!

Det behöfves bara en liten röd fläck, ett enda obetydligt hål, för att sedelblanketten kasseras. Limningen är vid fabrikationen den procedur, som åstadkommer största förödelsen, men äfven putsningen med knif, o. s. v. I medeltal måste 15 procent af det tillverkade papperet makuleras.

Blanketterna (18 på hvarje pappersblad) hopföras i bundtar, hvilas yta är ungefär så stor som en af »Dagens» sidor och hvilka hvar och en innehålla 8,000 blanketter. Äro alla blanketterna på ett ark felaktiga, behåller bruket detta, då det gäller 5- eller 10-kronor; de högre valörerna däremot måste under alla förhållanden tillsändas riksbanken.

Min blick föll på en af de kasserade packorna vid min fot. Den hade varit ämnad för danska nationalbanken och innehöll 24,000 10-kronor.

En fjärdedels million!...

Hvilken vild dans kring den gyllene kalven – verdens kung! – skulle ej denna enda lilla packe kunnat ha åstadkommit, i fall den fäst fylla sin bestämmelse, hvilka drömmar, hvilka spekulationer kunde ej bara den ha födt, hur mycken lycka skulle den ej ha beskärmt... och hur mycken sorg!...

Nu låg den där kasserad och skulle aldrig få göra bekantskap med människorna. Kanske var det det bästa.

Altvar A.

Hur man gör sedlar.

En vandring genom riksbankens pappersbruk.

Man läser visserligen ej längre på svenska riksbankens sedlar de hemiska orden:

»Den, som denna sedel efterapar eller förfalskar, skall varda hängd, men den, som upptäcker efteraparen, förfalskaren eller utpräg-laren, undfår belöning», o. s. v.

Man riskerar inte mer galgen. Jag betyder ändå, att alla brottsliga afsigter att lära ut hemligheten att tillverka sedlar äro mig fjärran – äfven om jag kände den. Men jag tror, att det kan intressera er, min läsare, om jag i all år-barhet berättar er, hvad den femkronesedel, ni håller mellan edra fingrar, består utaf och huru den tillkommit.

Med verkfmästaren vid Tumba sedelpappersbruk, ingenjör Norström, som ciceron gjorde jag under några timmar en vandring genom brukets salar.

Lätom oss börja från början. Vi komma då först till den byggnad, som inrymmer lumpmagasinet och bykhuset. Penningsedeln.

»verldens kung», är af mycket låg börd.

Hans Maj:ts ursprungliga, plebejiska namn är nämligen *Lump*. Men han är därför af desto kraftigare race. Ty af lump blir både starkare och finare papper än af trämassa. Prova sjelf! Lågg ett pappersblad i fönstret under någon tid, och ni skall se – gulnar det, är det gjordt af trämassa, men gulnar det icke, så är det af lump.

Styrkan för Tumbas sedelpapper beror också, i förbigående sagt, på att det är handgjordt (i motsats till maskingordt papper, hvars tillverkning naturligtvis är mycket bekvämare). Till styrkan och segheten – Tumbas papper är ovanligt segt, tånjbart – bidrager i väsentlig mån djurlimningen. Genom papperets tillverkning för hand möjliggöres äfven vattenmärkenas anbringande på beständ plats.

I den sal, dit vi nu kommit, sitta en massa gummor sysslande, dels med att häckla det lin, hvaraf de fibrer göras, som ni ser i sedlarna (det färgas blått till 5- och 50-kronor, rött till 10-, 100- och 1,000-kronor), dels med att sortera lumpen, som kommit hit i balar.

Största delen af lumpen kommer från Tyskland, ty vårt eget land skulle ej kunna leverera så stora massor, som behöfas. »Lump»? När det talats om lump till pappersstillverkning, har jag alltid tänkt på gamla, illaluktande trasmat-tor o. d. Men det är ett oegentligt namn. Ty hvad som här kallas lump, är till största delen affall av ny, ren linneväf från segelsömmier, väfverier, o. s. v. Det är ett relativt dyrbart rå-material, ty den tyska lumpen kostar ända till 75 å 80 öre per kilo. Dylik lump användes till allt slags värdepapper – sedlar, obligationer och kuponger – och det är blott till skriftpapper, som man begagnar den mindre fina kvaliteten.

Den sorterade lumpen (det finns omkring 20 olika slag) föres därefter ned till skäreriet, där gummor sitta vid långa rader af små bord och skära med sina fattiga, skrupna händer millionmaterialet i små, små bitar mot en bord-fast knif.

Lumpen måste nu *bykas* och *tvättas*. Den sal, där denna procedur försiggår, upptages till stor del af en stor, rödmålad kula af järn-plåt. I denna kula som under kokningen svänger rundt, lägges 250 kilo lump per gång, och vattnet får en tillsats af soda. Efter 3 å 8 timmars bykning tvättas lumpen genast i en s. k. tvättvals med ständigt ombyte af vatten, tills all luten är borta.

Förarbetet är gjort. Lumpen har genomgått sin skärseld och anses nu värdigt att nalkas

penningmakeriets allra heligaste

– fabriken, där den lågättade skall utrustas med insignierna till sin verldsmakt. Till fabriksbyggnaden, som ligger helt nära, fraktras den renade lumpen på en liten järnbana. Jag följde med och stod ett par minuter senare med en rysning på mysteriets tröskel.

Penningsmaterialets behandling var dock till en början lika krasst prosaisk här som i den byggnad jag lemnat. Här *söndermales* och *tvätas* lumpen i maskiner, som kallas »halflygsholländare», hvarefter den *blekes* med klorvatten i s. k. blekkistor. Lumpen är nu en snö-

hvit, sträf gröt. Efter att ha underkastats ännu en malning, nu på s. k. heltlygsholländare (maskiner med större hastighet) tappas den genom grofva kopparrör ned i massakaren i den stora *formnings-salen*.

I formningssalen försiggår de viktigaste procedurerna. Här råder det febrilaste arbetet. Maskinerna stänka och stöna, och brädsakande arbetare ila af och an mellan de väldiga karen. Hettan är olidlig. Digra moln af vattenångor vältra fram ur pannor och kittlar, och vattnet forsar ur rören öfver det glansiga cementgolfvet. Hvad gäller all detta kaotiska arbete? Att skapa millioner – 2 millioner tiotus och 3 millioner femhundra tusen riksdaler, för att inte tala om den norska och danska millionerna.

Sedan massan från de s. k. massakaren passerat genom »knutslilarna» (metallplattor med fina springor), är den färdig att fylla sin bestämmelse. Den kommer nämligen till *kypen*, där sjelfva formningen försiggår. Kyporna äro stora, kopparbeklädda träkar, där massan, som nu ser ut som en tunn, färglös välling, uppvärms och omröres. I formningssalen finnas 4 större och fem mindre dylika kyper. Men med tanke på den betydliga stegring, som kommer att uppstå i tillverkningen af tiotus fr. o. m. år 1903, då enskilda bankernas sedelutgifningsrätt upphör, har bruket gått i författning om anskaffande af ytterligare 4 kyper.

Hur åstadkommas vattenmärkena?

Arbetaren lyfter ned i kypen en form, som liknar en större griffeltafla; sjelfva taflan är emellertid ersatt med en fin metallduk, som är försedd med pressningar och påsydda trådar. På en sådan form finnes plats för 18 5- eller 10-kronblanketter. Efter att en stund ha hållit formen i pappersmassan, lyfter arbetaren åter hastigt upp den och vickar den ett par minuter af och an. På formens metallduk ligger nu ett ytterst tunnt, gelatinartadt lager, som inom kort stelnar och på hvilket man tydligt kan urskilja de olika sedelblanketterna.

Ser man närmare efter, har det samlats mer pappersmassa på de nedpressade ställena än på den öfriga metallduken, hvaremot det naturligtvis kommit ytterst ringa pappersmassa på de upphöjda trådarna. De förra ställena bli därför mörkare på papperet, de senare bli ljusare. Detta är hvad man på sedlarna kallar vattenmärkena – konstigare är det inte att åstadkomma dem.

Blodsklipping

Silvermynt av hög halt, präglad som 8, 4, 2, 1 mark och 4 öre, av hertigarna Johan och Karl i Vadstena år 1568 inför avsättningen av brodern Erik XIV.

År 1567 inträffade de sk Sturemorden. Svante Stures änka Märta (Leijonhufvud) fick av Erik XIV silver som blodsbet. Detta gav hon vidare till hertigarna, som använde det till att prägla mynt att betala sina trup-per med.

Det sista arbetet

utgöres af pressningen, torkningen, limningen och glättningen.

Vid hvarje kyp finnes en hydraulisk press, där de tredubbla arken nu läggas, hvarvid vattenmärkenas upphöjningar utplattas. Vid den ytterligare pressning, som sedan företages, fästes man papperet vid ett tjockare, gröfre sådant, med hvilket det får hänga ihop äfven under torkningen. I torksalar, som uppvärmas med ånga, upphängas papperen på stänger, hvarefter sedelpapperet lösgöres från det tjocka mellanlägget. De granskas nu mycket noga och putsas med knif, doppas därpå i limlösning och få sedan ånyo torka. Denna limning gäller dock endast de norska och danska sedlarna; riksbankens sedelpapper levereras olimmadt och limmas först efter tryckningen som på så vis går bättre.

Det är naturligtvis ytterst noga, att ej ett enda ark förkommer. Därför är kontrollen mycket sträng, och arken räknas efter hvarje procedur ända från formrummet till limningen. I sista hand ansvarar pappersmästaren för att det afsedda antalet är fullt. Det är också hans ämbetssigill, som anbringas på sändningarna.

Sedan papperet slutligen fått den nödiga glansen, är det färdigt.

Det fattas nu bara, att tryckaren sätter sin stämpel på sedlarna – och att ni förvärfvar er dem, min läsare.

Alvar A. ☐

Kopparköp med anledning av unionsupplösning

Stora politiska omvälvningar innebär ofta att även pengarna påverkas i någon riktning. Så var också fallet när unionen mellan Sverige och Norge upplöstes 1905. I Norge var de självfallet tvingade att låta prägla helt nya mynt. Hemma i Sverige ändrade Oscar II sitt valspråk från det gamla "Brödrarfolken väl" till "Sveriges väl". Detta måste naturligtvis även manifesteras på mynten. Av den anledningen skulle en mängd nya mynt präglas. Myntverket gick därför ut i pressen med annonser som infordrade anbud på leverans av 5000 kilo prima raffinerad koppar, som skulle vara gjutna i tackor samt kunna levereras till staten senast den 25 november 1905. Här visas hur en sådan annons kunde se ut.

/W

Leverans af koppar.

För Kungl. Myntverket kommer ett upphandlas 5,000 kilogram koppar, att levereras inom den 25 näst. November.

Förseglade anbud mottagas af Myntverkets expedition före kl. 12 på dagen den 10 inst. November. Se vidare i Tidning för leverans till staten m. m. den 24 inst. månad.

Stockholm den 25 Oktober 1905.

Myntsamlingen i Bjärnums hembygds museum

Som så många andra hembygds museer i vårt land hyser även det i skånska Bjärnum en smärre myntsamling. Det rör sig alltså om en liten samling, men då undertecknad haft i uppdrag att göra en utställning över den samt att i anslutning därtill upprätta en förteckning, kan tillfället utnyttjas till att presentera samlingen och museet för SNT:s läsare.

Bjärnums hembygds museums numismatiska samling har tillkommit huvudsakligen genom donationer. En del av de äldre mynten har hittats i omgivningarna. De norra delarna av Skåne var under skånska kriget 1675-79 tillhåll för de sk snapphanarna. Stridigheterna i gränslandet och snapphanarnas våld mot den bofasta befolkningen gjorde trakterna särskilt osäkra. En del av jordfynden kan kanske ses i detta sammanhang. Så långt liknar omständigheterna kring myntsamlingens tillkomst flera andra hembygdsföreningars samlingar. Mera ovanligt är det dock för hembygds museer med aktiv komplettering genom inköp (åtminstone av mynt). I Bjärnum har man dock spenderat en del pengar på utfyllnad av luckor i samlingen.

Här skall bara redogöras kortfattat för de svenska objekten. De utländska har nämligen inte blivit förtecknade och är inte heller föremål för något närmare intresse från hembygds museets sida. Det äldsta myntet är en brakteat, tillika museets enda medeltidsmynt. Någon kontinuitet infinner sig inte förrän med Gustav Vasa, från vilken alla regenter finns representerade. Totalt består samlingen av 564 mynt. Av dessa är sju präglade i guld, 283 i silver och resterande, dvs 274, i koppar eller brons.

Några numismatiska märkvärdigheter ingår inte bland dessa 564 mynt. Från ett ganska nytt fynd härstammar emellertid en drottning Christinas ett öre i silver från 1633 med ett ovanligt fel i omskriften. I drottningens namn är utelämnat ett S, varför stavningen blir något kuriös: CHRITINA. Från Gustav III:s tid finns en Avesta-präglad femkopek av året 1787. Det rör sig om kombinationen 5:13 enligt Serrestam (Svensk Numismatisk Tidskrift 1991:9/10 s 223 ff). I övrigt är några riksdalrar liksom några av kopparmynten ovan-

ligt välbehållna, varav ett par knappt alls cirkulerade i den allmänna rörelsen.

Sju plåtmynt representerar sitt ovanliga och för Sverige utmärkande "myntsläkte". Samlingen uppvisar polletter från Avesta och Stora Kopparberget i Dalarna samt från Höganäs i Skåne, i allt inte fler än nio exemplar. Fyra spelpenningar från 1700-talet delar utställningsplats med museets 63 medaljer, varav endast ett par är slagna före 1800. Det finns 43 sedlar att beskåda, den äldsta daterad 1829. Av dessa är tre fina exemplar av privatbankssedlar: 10 kronor 1894 utgiven av Christianstads enskilda bank, 10 riksdaler riksmynt 1863 från Mälareprovinsernas enskilda bank samt från Skånes enskilda bank en tiokrona av året 1894.

Så ter sig Bjärnums hembygds museums samling av mynt. Även om denna lilla numismatiska exposé i sig kanske inte motiverar någon längre utflykt måste här slås ett slag för de övriga delarna av samlingarna. Bjärnum är synnerligen rikt begåvat vad övriga museiföremål beträffar. Inne i den stora och förhållandevis moderna museibyggnaden får man inte precis känslan av hembygds museum, även om de små stugorna ut- anför förmedlar äldre tiders lantliga idyll, utan fast mera kanske känslan av läns museum. Ett besök i Bjärnums hembygds museum kan varmt rekommenderas.

Dan Carlberg
Ålmhult

Rubelmynt av glas

En falskmyntarligen arresterades 1898 i guvernementet Kovno (litauiska Kauna), som låg i västra Ryssland. Vid häktningen beslagtogs polisen 18000 rubel, av vilka hälften var riktiga rubelmynt av silver. Dessa äkta mynt hade utväxlats mot de falska. Falskmynten var gjorda av glas med överdrag av tenn. Förfalskningen upptäcktes när ett av de falska rubelmynten slog emot ett bord. Det falska myntet gick mitt itu och innanmätet med sitt glasinnehåll framstod i all sin tydlighet. Huruvida några falska mynt sparats åt eftervärlden är okänt.

/W

Myntdrängen och falskmyntaren Claes Holm

Av Bengt Hemmingsson och Per-Göran Carlsson

Det hör till ovanligheterna att vi kan identifiera upphovsmännen bakom kända exemplar av förfalskade mynt. Till undantagen hör till exempel en av de mer kända svenska myntförfalskarna, den så kallade Trollhätte-Svensson, vars alster ju förekommer på samlarmarknaden ibland.

Det synes vara möjligt att ge ytterligare ett par kända förfalskningsgär ett "ansikte". Av rättegångsprotokoll från år 1741 kan vi nämligen utläsa att en anställd vid myntverket i Stockholm, myntdrängen Claes Holm, stod anklagad för att ha tillverkat falska 10-ören. Denna förfalskningshistoria är dock ovanlig och intressant ur flera synvinklar.

I Kungl. Slottsrättens dom av den 15/4 1741 beskrivs brottet ganska detaljerat. En penningräknare Tullberg vid Kungl. Myntet hade den 19/3 vid kontroll av en nypräglad post 12-styvrar (10 öre sm i silver, se fotnoten) funnit fyra dylika i koppar. Kammarkollegiet föranstaltade omedelbart om en undersökning, varvid Claes Holm både muntligen och skriftligen erkände sig skyldig till att ha tillverkat fem falska tolvstyvrar. Den femte, vilken likaledes blivit "tillrätta skaffad och indragen", hade han köpt bröd för i en bagarbod vid Jakobs kyrka.

Tillverkningen hade skett på följande sätt. Holm hade först stulit fem kopparplattor bland dem som förvarades i skrotkammaren, vilka normalt användes såsom fyllnad i vikten vid kopparsmältningen. Dessa plattor hade han sedan lagt med vid vitsjudningen av en post silverplattor till tolvstyvermyntningen. De sålunda försilvrade kopparplattorna hade han sedan "under prässen stämplat" tillsammans med silverplattorna. Slutligen hade Holm tagit fem mynt ur den färdigpräglade posten, men då av misstag fått ett av de falska med sig. Det var detta mynt som han sedan avhänt sig i bagarboden vid Jakobs kyrka.

Holms tilltag hade möjliggjorts genom att han hade anförtröts nyckeln till präglingsstugan. Således hade han "hafft tillfälle att i ensamhet utan de öfrige Betienternes wettskap och öfverwaro detta brottmå för öfwa" såsom det uttrycks i rättegångsprotokollet.

Enligt 1734 års lag (Missgärningsbalken, 7:e kapitlet, § 1) skulle Kungl. Myntets personal ovillkorligen dömas till döden för förfalskningsbrott ("Falskar then mynt, som myntning förtrodt är; miste ära och lif; och fülle skadan af gods sitt"). I följd därav dömdes också Slottsrätten Holm till att mista äran och livet samt att ersätta skadan av sitt brott intill ett belopp av 5 daler 20 öre. Domen lämnades dock till Kungl. Maj:t för överprövning.

Holms hustru, Brita Hampelia, skickade i mellantiden en ansökan om nåd för sin makes räkning till konungen, där hon bl.a. skriver att hon "räkat ut forleden höstas, Echenskap att ingå och med Barn rådd". Nu såg hon ingen utväg ur sin fattigdom och värlöshet, med mindre är att makens straff lindrades.

Kungl. Maj:t "leuterade" (lindrade) straffet den 6/5 1741 till årens förlust, en månads fängelse vid vatten och bröd, tre års straffarbete på Marstrands fästning samt skadans gäldande. Såsom förmildrande omständigheter nämndes att Holm inte hade avlagt någon ämbetsed; detta oaktat hade han under två års tid "wid Kongl. Myntet sig wäl och troget förhållit". Vidare hade han "af fattigdom och trångmål" blivit till ett "slikt straffbart företagande nödsakad". Slutligen framhölls den ringa skada som kronan åsamkats till följd av hans brott.

Var nu brottet i själva verket så ringa? Holm erkände sannolikt inte mer än vad han överbevisats om. De fem falska mynten som upptäckts beslagtogs ju; det finns dock ytterligare 10-ören bevarade, som är tillverkade på samma sätt som beskrivs i rättegångsprotokollet.

Härintill avbildas två 10-ören från 1740 i koppar, som visar spår efter att ha försetts med en tunn silverhinna (fig. 1-2). De är präglade med två skiljaktiga åtsidesstamper, varav den ena har ett bakvänt D i DEO. Fränsidorna synes vara stampidentiska. De väger 6,61 respektive 6,72 g, vilket skall jämföras med myntordningens föreskrifter: 7,06 g och en silverhalt om 444/1000.

Två andra 10-ören i koppar är kända (fig. 3-4). År 1989 såldes ett från 1742 på Antikörens auktion 8 (nr 353), och följande år utbjöds ett

från 1744 av samma firma (auktion 9, nr 500). I den kommenterande katalogtexten till det sistnämnda myntet konstaterades att det var stampidentiskt med Ekströms silverexemplar, sålt på Ahlströms auktion 18 (nr 201). Båda dessa mynt har säkerligen utgått från Kungl. Myntet. Det kan sålunda konstateras, att Holm sannolikt haft medbrottslingar inom myntverket, eftersom förfalskningsgär ju fortsatt att produceras efter hans fängslande. 1740 års kopparavslag kan dock ha haft Holm som upphovsman.

Andra falskmynt från tiden

Vi känner i övrigt till följande mynt från samma tid, vilka sannolikt präglats för att utges i bedrägligt syfte:

- 5 öre 1707 i koppar, med felaktigt myntmästarmärke AS (fig. 5). Exemplar har sålts på Ahlströms auktion 29, 1984 (nr 634; H. Pripss samling) och Myntgalleriets auktion 2, 1994 (nr 242). Tillverkaren har inte varit medveten om att Lorentz Careelberg (Mm. LC) och inte Anders Strömmer (Mm. AS) var myntmästare år 1707.
- 5 öre 1729 i mässing (fig. 6), vikt 3,22 g.
- 5 öre 1741 (fig. 7). Av dessa har vi haft tillfälle att undersöka fyra stampidentiska exemplar, bland andra Pripss (Ahlströms auktion 29, nr 741b). Mynten väger mellan 3,75 och 3,33 g. År 1966 såldes två exemplar ur Sven Svenssons samling (SNF:s auktion 14/5 nr 581), vilka beskrevs såsom "präglade i koppar och försedda med en tunn, nu nästan utplånad silverhinna". Sannolikt har dessa således tillverkats på ungefär samma sätt som ovanstående 10-örena. I utförandet skiljer sig de dock från de reguljära 5-örena från 1741. Ett ursprung utanför myntverket är med andra ord möjligt.

Präglingsmekaniken

Rättegångsprotokollen från myntdrängen Claes Holms förfalskningsaffär ger oss också intressanta upplysningar om "interiören" i myntverkstaden. Vid en första anblick kan det synas märkligt att det förvarades i tioöres storlek färdigstansade kop-

1.

5.

2.

6.

3.

7.

4.

parplattor hos Myntet i Stockholm. Där bedrevs ju ingen kopparmyntning vid denna tidpunkt (1741) – senast det begav sig var 1737 med öre sm. Sannolikt kom kopparen från Avesta; vidare arkivforskning kan kanske klarlägga detta förhållande. Om kopparen stansades till plattor i Avesta eller först efter leveransen till Stockholm är inte känt. Kanske är det mer sannolikt att det skedde i Stockholm, där utstansningen av den silverlegerade myntplåten skedde och myntens hålstansar förvarades.

Vidare är det förvånande att man hade utrustning och rutin att "hvit-siuda" mynt. Det handlade ju inte om några låghaltiga silvermynt som Johan III:s 2-örens från 1573. Man bedrev knappast heller någon stor-skalig provavslagshantering (testning av stämparna i oädel metall) och heller inte självklart någon vitsjudning/-kokning av desamma. De fåtal kopparavslag som bevarats från äldre tider antyder heller inte att vitsjudning var någon praxis. När de förekommer, och om vi förutsätter att de troligen är just provavslag och inget

annat, är de främst normalt kopparbruna.

1700-talets öresmynt i silver hade en ädelmetallhalt som understeg 50%, närmare bestämt 44,44 tusendelar i 10- och 5-örena. När myntlegeringen framställdes blandades sannolikt raffinerat "rent" silver i någon form med föranstaltad andel koppar. Förekomsten av färdigstansade kopparplattor talar för att man i processen att framställa en legeringsomgång (att uthamras till en plåt för vidare stansning till önskvärd plattstorlek) tillförde smältan beräknat nödvändigt antal kopparplattor så att den idealiska legeringen bildades. I detta sammanhang vet vi alltså att det existerade åtminstone kopparplattor i tioörens storlek och att det sannolikt var en beräknings- och hanteringsmässig fördel att tillföra kopparlegering i denna form.

Om kopparplattor i andra storlekar existerade och användes på samma sätt är inte känt. Om större kopparplattor skulle använts av Holm för motsvarande tillverkning av högre valörer falskmynt, skulle tilltaget

sannolikt tilldragit sig mer uppmärksamhet. Mark- och riksdalermynt tillhörde inte vardagsmynten i børsen och om en enkel myntdräng skulle börjat röra sig med sådant kapital skulle han säkert dragit på sig onödigt uppmärksamhet. Holm torde nog ha varit medveten om detta också.

Att Myntet innehade och brukade vitsjudningsutrustning låter märkligt. Det måste ha förhållit sig så att man ville ge myntämnena den extra glans och finish som genom präglingsmomentet gav mynten en förhöjd stämpelglans. Holm synes inte ha varit främmande för hanteringen av denna procedur, vilket resulterade i passerbara förfalskningar. Kanske har vi här svaret på varför främst öresmynten i silver från denna period även i hög kvalitet ger ett uppenbart matt intryck. Det vitsjudade skiktet nöts snabbt bort vid minsta friktion liksom vid rengöring. Man måste som nutida betraktare imponeras av det "kvalitetsgrepp" som vitsjudningsprocessen utgjorde och tillstå att resultatet i sällsynta bevarade fall blev särdeles vackert, den s.k. kärrhjulseffekten.

Irreguljära mynt

Den här beskrivna förfalskningshistorien utgör egentligen ett extremt

exempel på lagvidrigt nyttjande av reguljära stamper för prägling i icke reguljär – i detta fall oädel – metall med myntverkets utrustning, tillika inom myntverkets domäner, utfört av personal anställd på myntverket och för egen vinnings skull. Några av de exemplifierade mynten tillhör denna kategori förfälskningar. Åter andra har tillkommit under mer eller mindre primitiva former, vilket återspeglas i såväl gravörstil som myntningsutförande. En möjlig strukturerad indelning av dessa "udda mynt" skulle kunna se ut enligt följande:

Stamparna

- I a) reguljära stamper
b) för ändamålet tillverkade stamper, graverade eller avgjutna

Myntämnet (smitt/valsat/gjutet och tillklippt/utstansat/format)

- II a) enligt förordning (dimensioner, vikt, halt)
b) enligt förordning men underviktigt och/eller -haltigt exemplar
c) som b) men överviktigt och/eller -haltigt exemplar
d) av annan metall än enligt förordning
e) som d) men ytbehandlad för att efterlikna en reguljär prägling
f) som d) men ytbehandlad utan att efterlikna en reguljär prägling

Myntningsutrustning

- III a) tillhörig myntverket
b) icke tillhörig myntverket

Tillverkningen

- IV a) inom myntverket
b) utom myntverket

Myntningen utförd av

- V a) anställda på myntverket
b) person/er utan anställning på myntverket

Motiv

- VI a) myntprov
b) provmynt
c) gåvoändamål
d) utprämling för ekonomisk vinning åt regenten
e) utprämling för ekonomisk vinning åt staten
f) utprämling för ekonomisk vinning åt privatperson/er
g) att i samlingar ersätta dyrbara eller svåröverkomliga mynt eller möjliggöra utbyte av riktiga exemplar och därmed ett potentiellt utprämlingsfall för ekonomisk vinning

Denna strukturindelning visar på en mängd tänkbara som välkända kombinationer, från odiskutabla falsarier och bedrägligt beteende till myntningen av de "reguljära" provmynten och avslagen såsom ett led i utvecklingen av vårt myntväsen.

Många kombinationer torde finnas representerade en eller flera gånger under Sveriges över 1000-åriga mynthistoria, varje exempel i sig värdigt en fördjupad studie och föremål för samlande. I detta sammanhang kan det vara av visst intresse att kronologiskt notera en del kända fall samt påvisa spännvidden och sambanden mellan mynten, makten och människorna.

- Olof Skötkonungs – överviktiga – sk penningar, som alltså inte valörsmässigt var regelrätta "penningar" utan mynt vars värde berodde på vikten. (De vikt-mässigt standardiserade Anund-mynten är däremot Sveriges första egentliga "penningar").
- Gotlands starkt kopparhaltiga/underhaltiga "W-brakteater" hänförliga till 1440-talet.
- Gustav Vasas kopparhaltiga/underhaltiga 18 penningar, klippingimitationer efter Christians danska motsvarigheter, myntade som ett led i den ekonomiska krigsföringen mot den så upplevda danska okupationen av Sverige.
- Johan III:s starkt kopparhaltiga – vitsjudade – småmynt 1573 och 1574 samt även delvis markmynt 1590-92, en inflationsnärmande myntförsämring som obehagligen avslöjades av folket in på bara "mässingen" när den vitsjudade silverytan avnötts under cirkulation.
- Mark-klippingen 1598, ett av Sveriges första provavslag i koppar.
- Karl IX:s Göteborgspräglade 2-öre på rutförmad silverklippingämne.
- Gustav II Adolfs underhaltiga 5-mark i guld 1612, enligt samtida rykten

präglade på direkt uppdrag av hertig Johan.

- Gustav II Adolfs Kalmarpräglade 2 öre 1624 på ett öres plants.
- Gustav II Adolfs extremt snävt tillklippta kopparklippingar, som en följd därav underviktiga och därmed undervärdiga, utnyttjat av allmänheten tills ofoget försvärades med ramförsedda myntbilder.
- Förgyllda avslag i koppar av Gripenhielms-dukten 1695, minnesmedaljen slagen till dukatvikt och med den reguljära dukatens porträttsida.
- Karl XII:s förfälskade nödmünt, exempelvis Kronan, amatörmässigt graverade stamper och utförda präglingar.
- Avslag i koppar av reguljära 5 öre 1707 och 1715, ensidiga kopparavslag av en- och tvåmarkar samt halvdukatens 1701 och dukaten 1714.
- Avslag i koppar, bly och tenn av kastmynt.
- Enstaka avslag i bly, koppar och förkopprad tenn av dukater exv 1746 och 1818.
- Trollhätte-Svenssons falskmyntade Oscar II-mynt.
- Myntproven i ettöres-storlek 1967 då man experimenterade i aluminium och järn.

Fotnot

1 öre sm i silver kallades för en styver under frihetstiden. År 1717 höjdes dock värdet på 5-öresmyntet till 6 öre SM. 10 öre sm i silver kom således att kallas en "tolvstyver".

Källor och litteratur

Justitierevisionen, utslagshandlingar i mål den 6/5 1741 (Riksarkivet).

P-G Carlsson: 10 öre 1744, avslag i koppar (Antikörens auktion 9, 1990 nr 500).

E. Nathorst-Böös: Hela världens tjuv. En studie i straffen för mynt- och sedelförfälskningsbrotten före 1850 (Sthlm 1973) s.128f, 175.

K-A Wallroth: Sveriges mynt 1449-1917 (Numismatisk meddelanden XXII, Sthlm 1918).

Strandbergs Mynthandel AB & Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, medaljer, ordnar
Gamla aktiebrev, äldre handlingar m.m.

Arsenalsgatan 8C, Box 7377
103 91 Stockholm

Tel: 08-611 01 10, 611 58 20
Fax: 08-611 32 95

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69

Ny medalj

Anders Sparrman

är den som hedras med Kungl. Vetenskapsakademiens medalj 1998. Sparrman (1748-1820) var elev till Linné och naturligt nog en ivrig naturforskare. Han deltog i James Cooks expeditioner till Stilla Havet och Södra Ishavet under åren 1772-1775 och fortsatte sedan i Kaplandet, där han bedrev egna undersökningar och insamlingar. Under åren 1777-1798 förestod han Vetenskapsakademiens naturaliekabinett, en början till Naturhistoriska Riksmuseet. Den är modellerad av Ernst Nordin och slagen av Svenska Medalj AB, Eskilstuna, med 45 mm diameter i silver (15 ex) och brons (430 ex). Beskrivningen blir som följer:

Åtsida: ANDERS SPARRMAN var- under med mindre versaler NAT[us] . MDCCXLVIII [] OB[ui]t . MDCCCXX. allt upptill utmed kanten. Nedtill

Foto Jan Eve Olsson efter exemplar i Kungl. Myntkabinettet.

motsols längs kanten med nedsänkta versaler SOCIO MERITISSIMO REGIA ACADEMIA SCIENTIARUM SUECICA • MCMXCVIII [= Kungl. Svenska Vetenskapsakademien åt den högst förtjänste medlemmen, 1998]. I mitten Sparrmans bröstbild en face i rock, väst och knuten halsduk; tv i bakgrunden segelfartyg.

Frånsida: Jordglob upptill omgiven av blad, frukter och blommor av rumsblind, Sparrmannia africana, nedtill motsols längs kanten CIRCUMNAVIGAVIT INQUIRENS [= han kringsegelade (jorden) forskande].

Randen är slät.

LLt

Personalia

Erik Elinder

1912-1998

Till sist går även den outröttlige till vila. Erik Elinder har lämnat oss. En föregångsman i reklambranschen, initiativtagare till moderna kon- tokort och mycket annat, en livlig förkämpe för alla värmlänningar i förskingringen, utgivare av medaljer, en idéspruta utan like. Endast den sista tiden var han drabbad av sjukdom – dessförinnan fick man ofta en påringning från vännen Erik, som skulle pröva en ny idé på sin omgivning eller uppmuntra till någon aktivitet.

Under flera år arbetade han med reklam för Sparbankerna och kom då på idén att man skulle ge ut medaljer som en uppmuntran till kontoin- sätare. Det var kanske inga märkvärdigheter som präglades men de måste ha berett mottagarna glädje, eftersom verksamheten pågick i många år. I slutet av 1960-talet blev Erik medlem i styrelsen för Samfundet Kungl. Myntkabinettets Vänner och fick idén att vi skulle prägla konst- medaljer i Samfundets namn ("årets medalj"). Uppdraget gick till goda svenska konstnärer. Alla dessa medaljer är publicerade i våra tidskrif-

ter. Jag minns när styrelsen uppvak- tade med "Sveriges Radio 50 år" av Rune Karlzon. Den överlämnades till den gamle nestorn vid det forna Radiotjänst, Sven Jerring.

En medalj över hertig Karl (IX), en kopia efter dennes stockholmsda- ler från 1590-talet, lät Erik prägla åt sitt värmländska sällskap. Karl var ju även hertig av Värmland och Karlstads grundare. Den fanns både i guld och silver.

Ett av de sista initiativ som Erik tog var att försöka samla pengar till en staty över Selma Lagerlöf. Den skulle stå mitt på Sveavägen, just där hon fick idén till "Gösta Berlings saga". Ett bidrag till detta skulle man få genom att sälja samlarexem- plar av de första 100 eller 1000 nya sedlarna med hennes bild och med nr 1-1000. De skulle säljas internation- nell – hon är ju en av de få svenska kvinnor som är kända nästan över- allt. Jag minns att vi diskuterade detta projekt i hans vackra hem på Djurgården i en arbetsstuga nere vid stranden. Tyvärr var Riksbanken inte intresserad av att lägga undan dessa sedlar för samlarna.

Vi skall sent glömma Erik Elinder och hans mångsidiga personlighet.

LLt

H. Enno van Gelder

1916-1998

Den förre chefen för Het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Stenen i Haag – sedan åtskilliga år beläget i Leiden och ett Rijksmuseum – har avlidit. Han var ledare för sitt museum 1948-1980. Han var en god och vänlig människa med vidsträckt internationella för- bindelser, också med Sverige. Under hans aktiva tid växlade vi många brev och jag avslöjar ingen hemlig- het genom att säga, att det var oftare han fick en förfrågan härifrån än det motsatta.

van Gelder forskade och skrev mycket. Vi skall inte här ens göra ett försök att räkna upp allt han hunnit med under sitt liv och de många utmärkelser han erhölet. Våra läsare tänker kanske på hans katalog över de tre "benelux"-staternas guldmynt, som blivit en mycket använd hand- bok. Frid över hans minne.

LLt

*Tyngsta bördan
på vägen
är en lätt penningpung*

Regeringsjubileet 1973-1998

Konung Carl XVI Gustaf har nu varit regent i 25 år, närmare bestämt sedan den 15 september 1973, då Gustaf VI Adolf, hans farfar, avled på lasarettet i Helsingborg. Med anledning därav utger Sveriges Riksbank två jubileumsmynt.

Svenska jubileumsmynt

Sveriges första jubileumsmynt präglades, som nog de flesta av våra läsare känner till, år 1721 i Stockholm under Fredrik I:s regering. Det var 200-årsminnet av Gustav Vasas framträdande som firades. Det första kungliga regeringsjubileum som kom att firas med ett mynt (2 kronor) slogs 1897. Då hade Oscar II, vår nuvarande konungs farfars farfar, suttit 25 år på silvertronen. Nu, 101 år senare, firar hans sentida ättling samma tilldragelse. Det var nämligen den 15 september 1973 som han blev kung. Den 19 september avlade Carl XVI Gustaf sin kungaed och meddelade sitt valspråk, "För Sverige – i tiden" vid en ceremoni i Rikssalen på Kungl. Slottet i Stockholm.

Porträtt

Vissa mynt har burit ett symboliskt kungaporträtt redan under vikingatiden. Olof skötkonung (ca 995-1022), som lät prägla våra första mynt – penningar av silver – i Sigtuna på 990-talet, hade sin bröstbild på åtsidan. Alltsedan Gustav Vasa har kungabilden varit ett mer eller mindre realistiskt porträtt. Sedan 1800-talets senare del är kungaporträttet reserverat för de högre valörerna. Numera är det 1 krona, 10 kronor och minnesmynten som har kungens bild. Porträttet är den enda bild som konstnären har rätt att signera. Ofta har han avstått, som är fallet denna gång. Bland vår nuvarande konungs minnesmynt märks två regeringsjubileer, nämligen det 10-åriga (1983) och det 20-åriga (1993). Men nu har Carl XVI Gustafs kvartssekel som regent kommit och Sveriges Riksbank har därför beslutat att ge ut jubileumsmynt i de på senare år brukliga valörerna, 1000 kronor i guld och 200 kronor i silver. Konstnär är Per Jarmenius. Om denne och data om mynten, se nedan.

Myntens utseende:

Årsida: CARL XVI GUSTAF upptill, SVERIGES KONUNG nedtill; halssbild med glasögon, sedd en face, vänd åt vänster. Längs kanten punkter.

Frånsida: FÖR SVERIGE I TIDEN upptill längs kanten, 1000 KR 1998 alternativt 200 KR 1998 nedtill, däremellan till vänster myntortstecknet E för Eskilstuna och till höger B för riksbankschefen Urban Bäckström; på myntets yta riksgalierna, från vänster övre delen av spiran, i mitten kronan, till höger äpplet, nedanför kronan konungens monogram. Längs kanten punkter. Randen är slät.

Riksgalierna

De svenska riksgalierna har en vördnadsvärd ålder, även om själva kröningssceremonien är ännu äldre; i vårt land ägde den första kända kröningen rum år 1210. Regalierna beställde Erik XIV inför sin kröning i Uppsala 1561 och de tillverkades i Stockholm av flamländska guldmeder. De är alla av guld. Kronan, som är besatt med diamanter, pärlor, rubiner och smaragder och rikt emaljerad, väger 1 715 gram. Riksapplet väger 629 gram. Kronan och äpplet har Cornelis ver Weiden som mästare. Den unika världskartan på äpplet blev inte ingravrad och emaljerad förrän 1568, troligen av Frantz Beijer i Antwerpen. Spiran, som väger 1 417 gram, alla ädelstenarna inräknade, är utförd av Hans Heidenrik samtidigt som de andra regalierna – allt måste ju bli färdigt till den högtidliga ceremonien och ver Weiden hann inte med allt, även om han hade sin bror till hjälp.

Den i huvudsak kyrkliga ritual som en kröning innebar ägde rum sista gången 1873. Det var Oscar II som kröntes. Han har alltid regalierna vid riksdagens högtidliga öppnande, senast 1907. Vår konung är inte krönt, i likhet med sina två närmaste företrädare. Det var Gustav V som 1908 beslöt sig för att avstå från ceremonien. Regalierna betraktas dock fortfarande som monarkens symboler och hämtas upp ur Skattkammaren av Kammarkollegiets representanter vid vissa officiella ceremonier.

Om konstnären

Per Jarmenius började med att studera anatomi för konstnärer med hjälp av en brevkurs. Så följde värnplikten och sedan ett lärlingsår hos en keramik. Teckning, målning och grafik lärde han på Pernbys målarskola på 1960-talet och nästa decennium blev det fyra års ytterligare studier av grafik på Konsthögskolan, där Philip von Schantz och Nisse Stenkvist var lärare. Utformning av bokstäver lärde han hos Bo Lindberg.

Han anställdes 1973 på AB Tumba Bruk, till en början på deltid, som gravör av vattenmärken. Denna profession har han varit trogen, numera på heltid. Sedan flera år är han avdelningschef för teckning och gravyr för vattenmärken på Tumba.

Sin mesta fritid har Jarmenius ägnat åt teckning, målning och koppargrafik. Så har det också blivit förlagor till en medalj, där SNT:s läsare mött den över Carl Philip, och nu till jubileumsmynten 1998.

Om mynten

Valör	1.000 kr	200 kr
Metall	900/1.000 guld	925/1.000 silver
Vikt	5,8 gram	27,03 gram
Diameter	21 mm	36 mm
Utlaga	max 15.000 ex.	max 50.000 ex.
Konstnär	Per Jarmenius	
Tillverkare	AB Tumba Bruk, Myntverket, Eskilstuna	
Utgivare	Sveriges Riksbank	

LLI

Anm. Svenska Numismatiska Föreningen har kunnat erbjuda sina medlemmar detta mynt och det håller på att expedieras.

Nya sedlar

Schweiz

Schweizerische Nationalbank har 1998 utgivit en ny sedel i valören 1000 francs.

Storlek: 182 x 74 mm
Färg, framsida: lila, violett, grön, gul
Färg, baksida: violett, blå, grön
Porträtt: Jacob Burckhardt (1818-1897), professor i Basel, kultur- och konsthistoriker.
Vattenmärke: Burckhardt

Vid UV-belysning framträder fibrer i blått och grönt spridda över sedeln. En sträckt metalltråd finns inlagd på baksidan i sedelns högra del. Siffran 1000 i högra delen på framsidan färgar av sig vid gnuggning. I ett kinegram (silverfolie) på sedelns framsida finns siffran 1000 som vrids och ändrar storlek vid vinkling av sedeln.

Som kännetecken för blinda finns en triangel på framsidan i vänstra delen. En del av sedelns text och siffror har dessutom ett upphöjt tryck.

Belgien

Belgien har 1998 utgivit en ny sedel i valören 500 francs. Utgivare är Banque Nationale de Belgique.

Storlek: 149 x 76 mm
Färg, framsida: turkos, blå, gul, grön
Färg, baksida: blå, turkos, gul, gulgrön
Porträtt, frams.:konstnären René Magritte med signatur

Vattenmärke: porträtt av Magritte
Microtext: I kanterna av det vita fältet finns på framsidan orden "CINQ CENTS FRANCS" och på baksidan "VIJF HONDERED FRANK, FÜNFHUNDERT FRANKEN" repeterade.

Siffran 500 på sedelns baksida skiftar färg vid vinkling av sedeln. Säkerhetstråden kan på baksidan ses som en streckad silverlinje. Sedd mot ljuset blir framsidans linje heldragen. I tråden finns "500 F" repeterat.

Vid UV-belysning framträder på fram- och baksidan fibrer strödda över sedeln i blå, röd och grön färg.

Som kännemärke för blinda finns på framsidan i övre vänstra hörnet tre horisontella och ett vertikalt streck som anger sedelns valör. Delar av framsidans texter och mönster är upphöjda.

Nytt om böcker – recensioner

Karl XIV Johan – en europeisk karriär (red. Antoinette Ramsay Herthelius). Skrifter från Kungl. Husgerådskammaren 9, Borås 1998. ISBN 91 88726680. ISSN 0281-1332.

En mycket vacker och spännande utställning om Karl XIV Johan invigdes på Stockholms slott av Hans Majestät Carl XVI Gustaf 19 maj 1998 i närvaro av kung Harald. Utställningen har tillkommit genom ett samarbete mellan Kungl. Husgerådskammaren, Schloss Mainau, Insel Mainau, Konstanz och Forsvarsmuseet, Oslo.

Till utställningen har utgivits en vacker katalog som består av två delar: artiklar och föremålsförteckning. Bland författarna märks tex Bo Vahlne, Jörgen Weibull och Solfrid Söderlind. Författarna behandlar olika skeden i kungens liv. Vår egen Lars O. Lagerqvist har skrivit kapitlet *En fransman i Norden*. Lagerqvist har även ombesörjt en nyöversättning av Karl Johans "testamente".

I utställningskatalogen ingår också en lång rad mynt och medaljer från perioden 1810-1844. Allt beskrivet av Lagerqvist. Denna del inleds med Lunderbergs medalj över Karl XIII:s återkomst till Stockholm efter tronföljarvalet 1810. Naturligtvis finns även svenska och norska mynt. Mycket kommer från kungens egen samling, men också från Kungl. Myntkabinettet och Julius Hagander. BSW

Morten Eske Mortensen: Svensk-Finska Myntpris-Årsboken 1997/98. Oslo 1998. 307+44 sidor. ISSN 1396-5417. ISBN 91-88986-05-5, 87-90358-06-6, 82-91705-06-2, 3-922451-07-1. Säljs genom mynthandeln eller direkt från Grelbers Forlag, København. Bokhandelspris 350 SEK.

För två år sedan utkom den första utgåvan av Svenska Myntpris-Årsboken. Nu har den outtröttlige Morten Eske Mortensen åter sammanställt ca 9000 prisuppgifter från myntauktioner – huvudsakligen i de nordiska länderna, denna gång täckande 1996 och 1997, och denna gång även inkluderande Finland. Utan tvekan är detta en användbar bok för samlaren. Normala "värderingskataloger" lider ju av bristen att de anger ett tänkt eller fiktivt "värde" på ett specifikt mynt i olika konserveringsgrader. Problemet är att detta "värde" ibland grundas på mycket klen statistik. Ett sällsynt mynt, som kanske endast bjuds ut med några års mellanrum, erhåller ju sitt "marknadsvärde" först när det omsätts – oavsett vad som står i någon "värderingskatalog". Morten Eske Mortensen har valt ett mera objektivt sätt att försöka lösa problemet med att uppskatta ett mynts "värde". Genom att helt enkelt förteckna de försäljningar

Medalj över kronprins Karl Johans besök i Örebro 21 juni 1814.
Gravör är Carl Enhörning.

som registrerats kan samlaren ganska enkelt få en uppfattning om ett specifikt mynts prisnivå.

I många fall så är nog detta tillräckligt. För den som vill vara mera exakt är det dock säkert i många fall nödvändigt att också granska de kataloguppgifter som angavs vid försäljningen. Som alla vet så är t.ex. kvalitetsbedömning en svår konst, och det är inte säkert att ens en bild gör myntet rättvisa. Men även om man känner behov av att konsultera själva auktionskatalogerna, så ger Svensk-Finska Myntpris-Årsboken en stor arbetsbesparing. Man slipper ju leta igenom alla kataloger!

Att Finland denna gång inkluderats är tacksamt, då ju en publikation av denna typ tidigare inte omfattat den finska myntningen. Sverige och Finland har ju en lång och gemensam historia, så det är kanske inte alls så långsökt som det först synes att sammanfatta dessa två länders myntning i en och samma bok. En separat utgåva med enbart den finska myntningen är nog inte realistiskt med tanke på de relativt höga kostnaderna för att trycka en bok av detta slag. Om de danska och norska samlarna kan betjänas av en och samma bok, så är det inte helt fel att anta att samma sak borde kunna fungera när det gäller svenska och finska

samlare. Recensenten tror dock att den finska läsarkretsen skulle uppskatta att den inledande informationen i boken, förord m.m., även fanns på finska.

Recensenten har ytterligare en förhoppning. Nämligen att kommande upplagor utökas till att även omfatta den vikingatida och medeltida myntningen. Antalet utbudna objekt är ju inte speciellt stort – kanske på sin höjd några hundra per år. I sin recension av förra utgåvan efterlyste också P-G Carlsson ett motsvarande verk omfattande numismatisk litteratur från Norden – ett samlarområde som för närvarande är mycket "hett". Morten Eske Mortensen besitter som bekant stora kunskaper även i detta ämne, så i P-G Carlssons önskan kan jag bara instämma.

Språkligt är Svensk-Finsk Myntpris-Årsboken acceptabel. Den skulle kanske mått bra av ytterligare en korrekturläsning – språk- och stavfelen är lite för många. Slutsatsen av allt detta måste emellertid bli att denna bok torde vara till stor glädje och nytta för den som samlar svenska eller finska mynt. Priset, 350 kr, kan tyckas något högt, men det är ju inte billigt att producera böcker i dessa tider – speciellt inte böcker av detta slag, som ju trycks i relativt små upplagor.

KH

Nytt om böcker

Michael Kunzel: Die Münzen der Hansestadt Wismar 1359 bis 1854 (Berliner Numismatische Forschungen; Neue Folge, Band 7. Wismar & Berlin 1998), 346 s. och 36 pl; ISSN 0945-3504.

Den tyska numismatiska forskningen är synnerligen livaktig, vilket avspeglas i en strid ström av monografier och andra publikationer inom olika ämnesområden. Ibland har dessa också svenska beröringspunkter med tanke på vår inblandning i den tyska politiska geografien under den så kallade stormaktstiden.

Michael Kunzel publicerade redan år 1994 en utförlig handbok över Mecklenburgs myntväsen 1492-1872. De båda kuststäderna Wismar och Rostock har dock kommit att bli föremål för separata monografier, varav den förstnämnda stadens mynthistoria nu publicerats. För svenskt vidkommande har den ju stort intresse, då Wismar tillerkändes oss i Westfaliska freden 1648. Staden förblev under svenskt styre till 1803, då den bortpantades till Mecklenburg-Schwerin för en tid av 100 år. När denna period gick ut, avstod dock Sverige från möjligheten att inlösa Wismar. Staden tillhörde således de mest långlivade svenska besittningarna.

Hansestaden Wismar var under senmedeltiden en av hörnelarna i det så kallade vendiska myntförbundet. Såsom framgår av fyndkatalogen i Kunzels verk, så påträffas stadens mynt ofta också i skandinaviska fynd.

Det tidigare standardverket över stadens myntväsen, Eduard Grimms år 1894 (i Berliner Münzblätter; 1896 såsom ett kompletterat separattryck) publicerade *Münzen und Medaillen der Stadt Wismar*, har mer karaktären av en ren myntbeskrivning, medan Kunzels arbete till mer än hälften upptas av en ingående mynthistorisk skildring.

Ett speciellt kapitel ägnas åt de välkända nödmynten från belägringen 1715; dvs dels kontramarkeringarna på främmande mynt, dels de plåtmynt som i all hast tillverkades av kasserade kanoner. Sist i verkets katalogdel (nr 332) upptas den ytterst sällsynta 2/3-talern från 1684 med Karl XI:s porträtt, av vilken ju bl a Snoilskys exemplar såldes på den första Ekströmauktionen år 1975. Kunzel stöder sig på arkivaliska belägg när han betecknar den som ett provmynt, slaget i Rostock av myntmästaren Johann Memmies. Uppdraget till denna myntning skall Memmies enligt tradition ha fått av assessor vid domstolen i Wismar, Fried-

rich Klinchow von Friedenschild eller av generalguvernören i Stettin, greve Nils Bielke. Den sistnämnde erhöll emellertid denna titel först 19/4 1687. År 1684 var han i bayersk och därefter i kejserlig tjänst, varför han inte kan komma ifråga (Elgenstierna, Svenska adelns ättartavlor I, 1925 s. 366; generalguvernör i Pommern just år 1684 var Otto Wilhelm von Königsmarck). Myntet har även behandlats i SNT för inte så länge sedan (1992/9-10 s. 224-25) av Hans-Jürgen Ulonska, som förmodar att det präglats av myntmästaren Bastian Altmann i Stettin.

Kunzels gedigna arbete grundar sig på såväl omfattande arkivstudier, som genomgångar av offentliga samlingar samt myntfynd. Även försäljningar på offentliga auktioner förtecknas; därvidlag har bl a Frankfurtfirman Dr. Busso Peus Nachfolgers omfångsrika kartotek ställts till författarens förfogande. Sammanfattningsvis kan Kunzels Wismarmonografi varmt rekommenderas till alla som intresserar sig för nordtyska mynt i allmänhet och svenska besittningsmynt i synnerhet.

Bengt Hemmingsson

BÖCKER KÖPES OCH SÄLJES!

- Lista på numismatisk litteratur kan erhållas.

Besöksadress: Tegnérsgatan 14
Torsdagar kl. 15.00 - 18.00

BOK & ANTIK AB

Box 6078, 187 06 Täby. 08-510 128 18

Kungl. Myntkabinettet
Slottsbacken 6

Vitterhetsakademiens biblioteks
numismatiska boksamling

Torsdagar kl. 13-16

Bibliotekarie
Carina Bergman tel. 08-5195 5323

NUMISMATISK FORSKNING

COMMENTATIONES DE NUMMIS SAECULORUM IX-XI
IN SUECIA REPERTIS. NOVA SERIES.

1. Kenneth Jonsson, *The New Era. The Reformation of the late Anglo-Saxon Coinage*. 1987. Pris: 325:-
2. Inger Hammarberg, Brita Malmer och Torun Zachrisson, *Byzantine Coins Found in Sweden*. 1989. Pris: 225:-
4. Brita Malmer, *The Sigtuna Coinage c. 995 - 1005*. 1989. Pris: 225:-
6. Kenneth Jonsson och Brita Malmer (eds.), *Sigtuna Papers. Proceedings of the Sigtuna Symposium on Viking-Age Coinage 1 - 4 June 1989*. 1990. Pris: 350:-
7. Gert Hatz, Vera Hatz, Ulrich Zwickler, Noel and Zofia Gale, *Otto-Adelheid-Pfennige. Untersuchungen zu Münzen des 10./11. Jahr hunderts*. 1991. Pris: 225:-
9. Brita Malmer, *The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995 - 1020*. 1997. Pris: 850:-

CORPUS NUMMORUM SAECULORUM IX - XI
QUI IN SUECIA REPERTI SUNT

1.1	Gotland	Akebäck - Atlingbo	Pris: 150:-
1.2	Gotland	Bäl - Buttle	260:-
1.3	Gotland	Dalhem - Eitelhem	300:-
1.4	Gotland	Fardhem - Fröjel	260:-
3.1	Skåne	Åhus - Gröby	235:-
3.4	Skåne	Maglarp - Ystad	250:-
8.1	Östergötland	Ålvestad - Viby	175:-
16.1	Dalarna	Falun - Rättvik	90:-

STOCKHOLM STUDIES IN NUMISMATICS

1. Ivar Leimus, *Das Münzwesen Livlands im 16. Jahrhundert*. 1995. Pris: 200:-

Beställningar: (OBS! Porto tillkommer)

NUMISMATISKA FORSKNINGSGRUPPEN
Bollhusgränd 1B 111 31 Stockholm
Tel: 08 - 674 77 50

En sedelförfalskning anno 1845

För en tid sedan fann jag följande artikel i Borås Tidning för den 2 oktober år 1845. Den handlar om det allmänna gisslet bland allmogen rörande falska mynt och sedlar som löpte ute i cirkulationen.

En gammal afskedad Korpral wid namn Frid läser slagit sig på den rörelsen att tillverka falska banco-sedlar, och af denna anledning sitter i härvarande stadshäkte. De falska sedlarna äro skillingssedlar, men äro mycket lika de af Riksbanken utgifne, så att säkerligen mången tagit dem för äkta, då flere redan synas i allmänna rörelsen.

Hwad som egentligen skiljer de falska från Riksbankens, är att de förra ej hafwa någon wattenstämpel, hwilken emellertid på gamla slitna smutsiga Bancosedlar sällan synes, äfwensom att swärtan är något mattare. På afwigsidan synes äfwen de tryckta bokstäfverne bakframvända alldeles som de verkliga sedlarna.

Frid blev fasttagen sistlidne marknadsdärstädes, då han innehade 12 a 14 endast falska sedlar; hwilka han naturligtvis ej erkände sig hafwa tillverkat, utan säger sig hittat dem. Han läser redan förr warit tilltalad för andre förfalskningar.

Litet nedanför denna artikel fann jag även information om den ovan om-

Borås.
En gammal afskedad Korpral wid namn Frid läser slagit sig på den rörelsen att tillverka falska banco-sedlar, och af denna anledning sitter nu i härvarande stadshäkte. De falska sedlarna äro skillingssedlar, men äro mycket lika de af Riksbanken utgifne, så att säkerligen mången tagit dem för äkta; då flere redan synas i allmänna rörelsen. Hwad som egentligen skiljer de falska från Riksbankens, är att de förra ej hafwa någon wattenstämpel, hwilken emellertid på gamla slitna smutsiga Bancosedlar sällan synes, äfwensom att swärtan är något mattare. På afwigsidan synes äfwen de tryckta bokstäfverne bakframvända alldeles som de verkliga sedlarna. Frid blev fasttagen sistlidne marknadsdärstädes, då han innehade 12 a 14 endast falska sedlar; hwilka han naturligtvis ej erkände sig hafwa tillverkat, utan säger sig hittat dem. Han läser redan förr warit tilltalad för andre förfalskningar.
Wid marknaden härstädes den 26 förra månaden worde sålwen ungefär följande: 8 Rör, 12 Rör, 10 Rör, 8 Rör, 4 Rör a 4, 24, 20 Rör per tunna. 20 Rör, 12 Rör, 120 a 130 Rör per tunna, allt 8 Rör a 10 Rör.

talade marknaden där han blev ertappad. Den ägde rum 26 september och därifrån kunde tidningen rapportera att t.ex. en tunna Råg kostade 12 Rör riksgälds (3 Rör Sp), en tunna Korn 8 Rör riksgälds (2 Rör Sp), samt att man fick en tunna "potater" för 2 Rör riksgälds (1/2 Rör Sp).

Martin Hermansson, Seglora

Myntverkets Samlarmynt 1998

Myntverkets Samlarmynt i hårdplast från 1978

1978	pris	250 kr	1988	pris	160 kr
1979		170 kr	1989		140 kr
1980		160 kr	1990		90 kr
1981		100 kr	1991		90 kr
1982		100 kr	1992		90 kr
1983		100 kr	1993		90 kr
1984		120 kr	1994		90 kr
1985		110 kr	1995		90 kr
1986		225 kr	1996		90 kr
1987		100 kr	1997		90 kr

Hårdplastförpackning

Pris 70 kr st

Kompl. Serie
1978 - 1997 (20 st)

1500 kr

Porto & exp.avg.
tillkommer.

Inom Sverige max 65 kronor.

Numismatica AB

Box 2332, 403 15 Göteborg, Tel. 031-13 33 45

Besöksadress: Kaserntorget 6 • Tider: Måndag, Tisdag och Onsdag: 11.00 - 17.00

SNF:s jubileumsauktion den 5 december 1998

I samband med föreningens 125-årsjubileum den 4-6 december i år, kommer en auktion med dyrgripar (125 objekt) ur Sven Svenssons samlingar att hållas. Vidare kommer dubbletter av föreningens medaljutgåvor att auktioneras samt ett medaljskåp och en rar papperspollett. Ett mindre antal objekt finns till beskådan i en speciell monter i Kungl. Myntkabinettets entré fr.o.m. 15/9.

Boka den 5 december, klockan 16.00!

Auktionen kommer att hållas i Kungl. Myntkabinettets lokaler på Slottsbacken 6 i Stockholm. För att få bjuda på auktionen måste du vara medlem i SNF, eller i någon till Nordisk Numismatisk Union ansluten förening.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN 1873-1998 - 125 år i numismatikens tjänst!

Pollettsamlare!

Smärre Skrifter Nr 7

En ny publikation från Svenska Numismatiska Föreningen har nu kommit från tryckeriet. Smärre Skrifter Nr 7 handlar om svenska militärpolletter och är författad av Magnus Widell. Du har nu möjlighet att köpa den från föreningen för endast **100 Skr + porto** (20 Skr). Boken är på 96 sidor och är ett viktigt bidrag till studiet av polletter då övergripande, uppdaterade, verk över Sveriges polletter ännu ej finns att tillgå.

Boken beställs enklast genom insättning av ovannämnda belopp på postgiro 15 00 07-3. Vid eventuella frågor kontakta vårt kansli på nedanstående adress. Boken kan också köpas i butiken på Kungl. Myntkabinettet.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Kansli: Banérgatan 17 nb, 115 22 Stockholm. Telefon: 08-667 55 98. Fax: 08-667 07 71.

E-post: snf@wineasy.se - Kansliet är bemannat: Onsd. - torsd. 10.00-13.00.

Auktioner

Oktober:

- 1 London, Spink
- 1-2 Osnabrück, Künker
- 3 Helsingfors, Holmasto
- 6-7 London, Spink
- 12 London, Baldwin
- 12 München, Giessener
- Münzhandlung, Ancients
- 13 London, Baldwin
- 13-14 München, Giessener
- Münzhandlung, General
- 15-16 Stuttgart, Münzen und
- Medaillen Deutschland
- 19-21 Zürich, Leu Numismatik
- 22-23 Zürich, Sternberg
- 28-31 Frankfurt, Peus

November:

- 7-8 Stockholm,
- B. Ahlström Mynthandel AB
- 12 Madrid, Vico
- 12-14 Baltimore, Bowers & Merena
- 13 Zürich, Hess-Divo
- 16-17 Hilversum, Laurens Schulman
- 18 London, Spink
- 18-19 Sydney, Noble
- 19 München, Giessener
- Münzhandlung, Ancients
- 20 München, Giessener
- Münzhandlung, General
- 21 Hong Kong, Spink
- 23 München, Lanz, Ancients
- 24 München, Lanz, General
- 25-27 München, Hirsch

Rättelse

Om euron

En kunnig läsare har påpekat, att Danmark ännu inte hållit sin folkomröstning om EMU och därför ej borde ha varit med i SNT:s lista i förra numret. Däremot skulle Eire inte ha glömts bort. Listan har reviderats och finns på Kungl. Myntkabinettet för intresserade.

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar i stor sortering.

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14

INTERNATIONELLA AUKTIONER

FORTLÖPANDE INLÄMNING TILL VÅRA 3 ÅRLIGA AUKTIONER

*Du som förut lämnat objekt till oss:
Kom gärna med mer!*

*Du som hittills inte lämnat något:
pröva oss!*

Dina objekt bjuds ut till vår **världsomspännande kundkrets**, som är intresserad av såväl MYNT som frimärken, brev, häften, vykort, handskrifter och aktiebrev m.m.

Du kan alltid vara säker på att få **högsta möjliga priser** för Ditt material. Din **trygghet** är att vi har **80-årig erfarenhet** och finner glädje i att hjälpa våra kunder till maximalt resultat.

Dödsbon och advokater anlitar ofta oss.

GRATIS RÅDGIVNING!

Ring gärna!

08-678 32 17

FAX 08-678 19 39

MYNTKOMPANIET

Birger Jarlsgatan 8, 3 tr
114 34 STOCKHOLM

*Du som önskar tillkännage
kommande auktioner
eller mässor
i auktionskalendern,
kontakta Frédéric Elfver,
Se redaktionsrutan!*

Rea

i Kungl. Myntkabinettets
butik!

Tel. 08-5195 5304

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.
Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges
gränser – Norden, Europa, USA.
Tidningen kommer ut med 8 nr per år:

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a månaden
före utgivning.

Heloriginal eller manus och gärna
skiss sändes till Frédéric Elfver efter
överenskommelse.

Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:

<http://www.nmh-mynt.a.se/index.htm>

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 200 kr.

Som medlem får Du SNT
automatiskt

Du kan också enbart prenumerera på tidningen
Det kostar endast 150:– per år.

Mynt till salu

Karl IX: 2 öre 1608, Sm. 64	1+	950:-
Karl X G: 1/16 Th. 1658 Stralsund, Sb. 37	1+	425:-
Fredrik I: 2 mark 1751 begr. Sm. 182	1+/01	2.100:-
Fredrik I: 2 heller 1749 Hessen, Km. 412	1	125:-
Gustav IV Ad: 1/12 sk 1808, Sm. 66	unc	175:-
Oskar I: 1/32 Rd 1852/1, Sm. 53b	01/0	300:-
Oskar I: 4 Rdr 1856, Sm. 56b	1+/01	1.600:-
Karl XV: 4 Rdr 1863, Sm. 16	1/1+	750:-
Burma: Kyat 1852, Km. 10	VF+	325:-
Cape Verde: 10 cent. 1930, Km. 2	unc	100:-
Hesse-Cassel: 1/4 th. 1772 FU, Km. 491	VF+	550:-
Essequibo & D: 1/4 guilders 1835, Km. 17	VF	225:-
India, Portuguese: 1/2 tanga 1901, Km. 16	F	100:-
Lichtenstein: krone 1900, Y. 2	VF/EF	225:-
Peru: peseta 1880, Km. 200	VF/EF	125:-
Switzerl/Freiburg: 5 batz. 1827, Km. 84	EF/unc	650:-
Tibet: Rupee (1911-1933) Y. 3.2	F/VF	195:-
Russia: Rubel 1732, Km. 192	VF+	1.250:-
Russia: Rubel 1834 jub, C. 169	AU	2.500:-
Russia/Armarvir: 3 rubel 1918, Km. 2.1	VF+	1.100:-
Hawaii: S 1/4 1883, Km. 5	VF	600:-
Uruguay: 50 centesimos 1894, Km. 16	EF	225:-
Montenegro: 20 para 1906, Km. 4	VF	90:-

Vi utger lagerlistor

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. STORGATAN 20

611 34 NYKÖPING

TEL. 0155-28 63 25

FAX. 0155-28 63 25

Om är ödet.

Om är
möjligheterna.

Om är omtanke.

A'DOFF GRUPPEN AB® Konsulter i ekonomistyrning

A'doff Gruppen erbjuder konsultativt stöd till företag och offentlig sektor.

Vi har stor erfarenhet av att arbeta i projektform inom följande arbetsområden:

- Verksamhetsutveckling
- Finansiering och likviditetsstyrning
- Budgetering och redovisning
- Ekonomisystem
- Bokslut och årsredovisning
- Dagligt konsultstöd för ekonomiadministration i Agresso, Cosmos m fl system
- Revision via A'doff Revision

A'doff Gruppen AB

Telefon: 08-32 87 03

Telefax: 08-30 87 16

Besöksadress: Dannemoragatan 20

Postadress: Box 23077

104 35 Stockholm

Vi kan hjälpa dig med alla frågor om pensionen, försäkringsskyddet och sparpengarna.

Skandia

Trygghet för generationer

Svenska Numismatiska Föreningen 1873-1998

*Jubileumsprogram för
Svenska
Numismatiska Föreningen
4-6 december 1998*

Tillsammans med Kungliga Myntkabinettet – Sveriges Ekonomiska Museum, högtidlighåller föreningen sitt 125-årsjubileum.

Fredagen den 4 december:

- 15.00 Vernissage. Föreningens jubileumsutställning, "Samlare visar klenoder", invigs.
 - 16.00-19.00 Visning av auktionsobjekten inför lördagens Svensson-auktion i Lovisa Ulrikas bibliotek.
- Kungl. Myntkabinettet har under fredagen förlängt öppethållande till 19.00.

Lördagen den 5 december:

- 10.00 - 16.00 Jubileumsutställningen öppen.
- 12.00 - 15.00 Visning av auktionsobjekten i Lovisa Ulrikas bibliotek.
- 13.00 Föredrag i hörsalen. Ytterligare information meddelas senare.
- 16.00 Auktion med bl.a. 125 objekt ur Sven Svenssons samlingar.
- 19.30 Jubileumsmiddag på Myntkrogen.

Söndagen den 6 december:

- 10.00 - 16.00 Jubileumsutställningen öppen.
- 14.30 Föredrag av Lars O. Lagerqvist i hörsalen.

Samtliga begivenheter kommer att äga rum i Kungl. Myntkabinettets lokaler på Slottsbacken 6 i Stockholm. **Jubileumsutställningen** kommer att kunna beskådas **t.o.m. den 15 januari 1999**.

Anmälningförfarande till middagen samt kostnad för denna, meddelas i nästa nummer av SNT. Detsamma gäller föredragen under lördagen och söndagen.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN. Banérgatan 17, 115 22 Stockholm
Tel: 08-667 55 98. Fax: 08-667 07 71. Kansliet är bemannat: Onsd. – torsd. 10.00-13.00.
E-post: snf@wineasy.se – Hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN 1873-1998 – 125 år i numismatikens tjänst!